

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2018. augusztus – XVII. évfolyam 8. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

A nehéz orvos **2**
*Szutrély Péter megemlékezése
Semmelweis Ignácról*

Szerelmes levél **4**
Cserna Csaba írása

A Nyugat alkonya **5**
Csapó Endre dolgozata

Továbbra is
csak tűzből **10**
*Csernák Árpáddal
Farkas Judit beszélget*

Csontváry
a hideg szobában **14**
*Tusnády László
próza költeménye*

Szenttornya, jöjjön
el a te világod **16**
*Sándor János tanulmánya
Justh Zsigmondról*

Az iskolai nevelés
és a jövő **26**
*Debreczeni Tibor írása
és hozzászólások*

Szántó
Ország László fotója

DR. SZUTRÉLY PÉTER

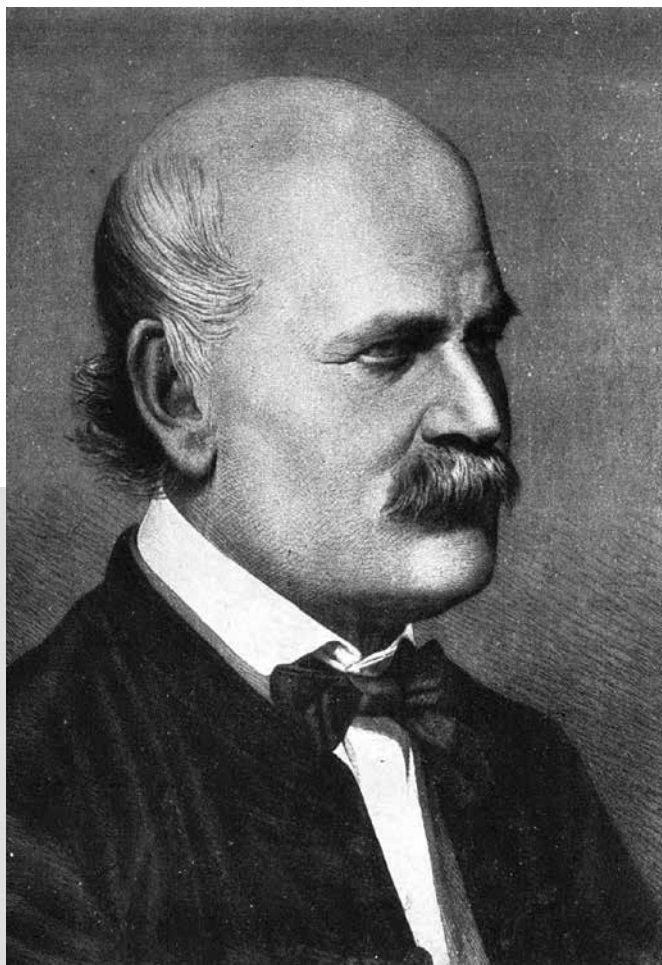
A nehéz orvos

Nem írok tanulmányt Semmelweisről. Már van elég. Nem írok arról, hogy gyűlölték. Azok, akik tudták, hogy igaza van. Nem írok az ismert „*Semmelweis szindrómáról*” sem, mely köznyelven annyit tesz, mint szűklátás, korlátoltság, mely reagál a lendületre, az újra.

Kár minderről írni. Arról például, hogy családja segítette Döblingbe, ahol halála épp oly rejtélyessé vált, mint Széchenyié. Halála után még a nevüket is megváltoztatták azért, hogy ne kerüljenek a bolond, összeférhetetlen orvos vonzáskörébe.

Arról sem érdemes írni, hogy netalán a bujakór hatalmasodott el rajta? Nem érdemes, mert elképzelhető, magyarázható is Semmelweis Ignác esetében. Ezt a kórt egy nőgyógyász akkoriban százával kaphatta el.

Semmelweis Ignác egy életforma tántoríthatatlan tanúja. Erről kell írni most, és még számtalanszor. Egy ember, ki igazát felismeri, ki felismerése mögött nem üzletet, korlátolt szellemet lát, hanem megalkuvás nélkül, akár az életére játszva képviseli mindazt, ami fontos, ami a gyógyítás-gyógyulás érdekében elengedhetetlen.

Semmelweis Ignác

A kulcsmondat Joseph Spaethnek, a bécsi II. Női Klinika vezetőjének, egyik ellenfelének írt nyílt levelében található: „...mindenki, aki a gyermekágyi lázról veszélyes tévedéseket terjeszt, szenvedélyes ellenfelet talál bennem...” Vagyis nincs megalkuvás! Mindenki felveszi a harcot, ha kell. Elég a miazmák tanaiból akkor, amikor világossá vált a vérmérgezés eredete. (Spaeth egyébként 3 évvel a *Kindbettfeber* című könyv 1861-es megjelenése után klinikáján bevezette a javasolt antiszeptikus lépéseket.) Nem kíméli magát, sem életét, harcot folytat, vállalja meggyőződését, azt, amit felismert, s ami igaz. Vállalja, amit vállalni kell, megalkuvás nélkül. Ez Semmelweis Ignác jelentősége.

Van ma hasonló? Nemigen. Üdítő vigasz Horst Seehofer 2018. június 27-én az ARD-ben adott egyórás beszélgetéséből a mondat: „...*van egy meggyőződésem, és azért harcolni fogok...*” Ilyen kijelentésekkel ritkán lehet manapság találkozni.

*Nem kíméli magát, sem életét,
harcot folytat, vállalja meggyőződését,
azt, amit felismert, s ami igaz.*

Kora betonfejei ma mosolyra készítenek. Nagyokosok, professzorok, „*gemütlich*” berendezett jólétben elgazosodott pálya. Ez nem konzervativizmus, nem a beválthoz való ragaszkodás, ez a bugyuta lustaság, semmittevés szellemi ereje volt. Megtört. Lehet, hogy Semmelweis nem érte meg, de az is lehet, hogy ez a megtörtetés nem lett volna számára igazi elégedettség.

A betonfejek nem érezték meg, hogy igaza van, hiszen elvultságukban a legegyszerűbb összefüggésekre sem érezték rá. Valaki valamit meglátott, és az igaz volna? Ilyen nincs, mert nem lehet. Hát ez ma fordítva van. Tényleg? És jó ez? Ha Ignác a mai kultúrában körülnézhetne, bizony eltátná „pörös” száját. Hiszen nincs olyan újítás, nincs olyan agyament kütyü, elmélet, nincs olyan könnyű fajsúlyú hülyeség, mely az „új” alatt órákon át népszerűségre szert ne tenne.

A kérdés tehát az, hogy az emberi gondolkodás másfél évszázad alatt 180 fokot fordult volna? A korabeli betonfejek tagadták a tényeket. A mai mindent befogadók ezzel szemben tények nélkül élvezik az értéktelent. Elfogadnak minden mesét, képtelenséget. Azaz népmeseileg: minden császárt ruhátlanul.

Alfred Nobel is rendületlenül küzdött az igazáért. Felfedezte a nitroglicerint, ami robban, ámde értágító is. Ő maga azonban nem volt hajlandó alkalmazni koszorúeres panaszaira. Kudarcokkal kísérve alkotta meg a dinamitot. Hasznos találmány, melyet azonban nem egyszer fordítottak gyilkolásra is. Az atombomba tömeggyilk, ám megjelenése óta, vagyis jó 60 éve újabb világégés, olyan, mint a két világháború, nem volt. A facebooknál még nem dől el, hogy Orwell világát szolgálja, vagy megmenti az interperszonális kapcsolatokat. Közösség-

építő vagy közösségromboló, netán primitív, kíméletlen adatvadászat az egész? A vérmérgezés (sepsis, septicaemia) okának megtalálása, a lehetséges megelőzés kidolgozása nem enged ilyen kérdéseket felvetni, mert világos, nincs kompromisszum.

Az újat alapjaiban megtagadó, és az újat gyorsan befogadó típus nem különbözik egymástól. Mindkettő lusta arra, hogy az elé tártakat mérlegelve megértse, elméjében feldolgozza, műveltségén átszűrve értékelje. Hja. Ehhez természetesen mérlegelő képesség, elme, műveltség, azaz gondolkodás kell. Kellene.

Semmelweis nem az „anyák megmentője”, mert az anyákat nem kell megmenteni. Ő a rá bízott, megbetegedett anyák megmentője, egyben mindazoké, akik vérmérgezést szenvedtek bármiféle okból. Utat mutatott, még hozzá nagyon határozottan mindazoknak, akik gondjaira valaha beteget bízta. Igazát ismerve tette ezt tudással, hittel és vasakarattal, mint ahogy a gyógyítás hármasa alapja ezt kimondja. A hivatásos segítség, gyógyításra elkötelezetteknek így kell cselekedniük. Ady sorát az orvoslás számára ki kell egészíteni: „...nincs nem igaz szavatok...” – ha gyógyítotok.

Könyve zárszavában reményét fejezi ki, hogy még megélheti a gyilkos fertőzések számának drasztikus csökkenését. Ha azonban „...ezt a boldogságos állapotot saját szememmel már nem

láthatom, melytől Isten óvjon, meg vagyok győződve arról, hogy előbb-utóbb feltartóztathatatlanul érkezik el ez az idő. Halálom óráját ez a tudat vidámítja fel.” Kurdacaiba belefáradva, meggyengülve, fertőzéstől gyötörtén, visszataszító körülmények között érte el ez az óra. Mindössze 47 éves volt. Kora nem, de utókora érti, nevének tiszteleg. Tanító mester. Korábban úgy mondtuk: példakép. Ez is hiánycikk manapság. A kórházi fertőzések „multirezisztens” baktériumtörzsekkel napjaink gondjai. Ezek a baktériumok már kórházakon kívül is, napról napra több betegséget okoznak. Talán úgy is mondhatnánk, hogy Violetta tuberkulózis visszatér az operaszínpadok romantikájából a kegyetlen, gyászos életbe. Az idő rövidebb, mint gondolnánk.

Egy műtő előterében, a mosdó felett kis táblán ezt lehetett olvasni: „*Mosom kezeimet.*” – Pilátus. Alatta kiegészítés filctollal: „*Nagyon helyes!*” – Semmelweis

Itt az ideje emlékeztetni arra, hogy a kézmosás helyes alkalmazása életek tömegeit mentheti meg.

A 2018. évi Semmelweis Nap alkalmából a Keszthelyi Kórház ünnepi ülésén elhangzott beszéd írásos változata.

Jóna Dávid

minek a kérdés?

minek a kérdés, ha készen a válasz,
üres falakra rajzol a fény,
roskátag lélek, ácsolt a támasz,
reszkető szívnek gyapjümellény

tudatalatt az ösztönök vágya,
a kegyelemteljes végtelen lét,
nem válogathat farkasétvágya,
ha hinni akarja ígérétét

testetlen fényben elolvadt árnyék,
tükröződnek félelmeink,
tengelyében pörög a bárszék,
így kerül rá a barokkos smink

pásztorok népe, szép magyarázat,
térképpé lett az emberi út,
a megismerést áldozta érte,
állandó hosszal a vontatórúd

megszentelt borban megtévedt papnak
térdén fekszik a konklúzió,
teremtő Isten, itt bokabilincsből
a megbabonázott mennyei szó

kurzivált szavak a hajnal a ködben,
s térdepel már a bizonyosság,
jelképét látja minden kis szögben,
festett ablak: mért világoosság

a túlvilágról érkezett könnyek,
üvegkupolából vigasztalás,
oltár és zsoltár, megszentelt könyvek,
az öröklétnek hős-magasztalás

gótikus csendben pajzs lesz a pátosz,
öntudatlanság megóv, ha kell,
odaszorít a védőrácsához,
megsimogat és lekicsinyell

megváltó szándék, hogy büntudatunk van,
a banalitása tökéletes,
némi gőg van a bizonyosságban,
groteszk talán, de így hiteles

kereszt és lándzsa: szerepét játssza,
katartikus a következmény,
takaró alatt összegyűrt párna,
szörnyeket úz a zseblámpafény

teremtett világban teremtett Isten
itt nem olyan nagy baj a kételkedés,
s ha vizet pásztáz a járőrhajó, a mélyben
búvárruhában a reménykedés!

Cserna Csaba Szerelmes levél

Utcáin olyan szerelmesen végigrohantunk. Legszebbnek a Rodin Múzeum északra néző ablakában láttalak, ahogy ott a kiállítás kiadványát tanulmányoztad. Édes Gondolkodóm, Vénuszom, Csókom, Örök tavaszom, Gondolatom, Danaidám, Örök bálványom, Viharom, Múzsám és Katedrálisom. Ahogy rácsodálkoztál a szobrokra a művész kertjében, a *Gondolkodó*, a *Calaisi polgárok*, *A pokol kapuja* és a *Balzac* egyik példánya előtt. Felejthetetlen volt a főváros szívében elterülő, magas kőkerítéssel körülvett napsütötte romantikus park.

...Örök tavaszom, Gondolatom,
Danaidám, Örök bálványom,
Viharom, Múzsám és Katedrálisom.

Ül egy szerelmes férfi lecsukott szemmel a Louvre egyik XVIII. századi termének heverőjén, kezével védőn átkarolja a szeretett, a fáradságtól álomba szenderült nőt, nyári kabátja az édesre ráterítve. Ahogy belesimult fejcskéd a vállgödörbe a hajókiránduláson a Szajna tömzsi hídjai alatt, amilyen izgalommal teli érdeklődéssel szívta magadba az utcák egyszerre utánozhatatlanul erotikus és történelmi levegőjét, bámultad a Notre Dame homlokzatának kőcsipkeit, ahogy az ébrenléttel küszködve engedted lelkedbe Vivaldi *Négy évszak*-ának zenéjét a Sainte Chapelle 900 éves attemplomsodájában, vagy ahogy csak egyszerűen az art nouveau stílusú, Michelin csillagos Julien étterem konyhájának étkeit fogyasztottad. Olyan türelmesen talán még nem álltál sorba életedben, mint a Musée d'Orsay felejthetetlen képeire várva; örültem, hogy partner voltál Ady kávézójának keresésében, amikor végül a Boulevard Saint Michel sarki presszójában meguntuk a gyaloglást; a Vendome téren láttam meg fejed és nyakad királynői szépségét, és ott született meg a gondolat, hogy ékszer viselésére teremtődött. Ugye mennyire szájalmas a sorsa és igyekezete a diktátoroknak és a nimbuszteremtőknek az olyan mauzóleum esetében, mint az Invalidusok templomában lévő, ahova zuhogó esőben estünk be? Nagyon szerettelek, ahogy megpillantottad a végtelent a Diadalív tetejéről és az Eiffel toronyból, és talán te is a Conciergerie kínzókamráiban és celláiban értetted meg a nagy francia forradalom és terror mi-benlétét, láttad a közeli Hotel de Ville téren felállított nyaktíló által másvilágra küldött királyi főket, XVI. Lajost és Marie-Antoinette-et, majd a forradalom egymást felfaló gyermekeit – Robespierre-t, Saint-Justöt, Dantont. A guillotine-ok szorgosan dolgoztak a Carroussel, Bastille, Nation, Revolution (mai nevén Concorde) tereken is, ahol a csöcselék extatikus boldogságban sikított, mikor a fej véresen elvált a testtől.

Akkor éreztem, hogy az egész út mélyen megérintett, amikor a Place des Vosges négyszögletes terén a símogató napsütésben a padon megérintettem a szádat. Szerettem hallgatásainkat, amikor már a szónak nincs helye, csak az egymásra-nézésnek, símogatásnak, az ujjak összekulcsolódásának, a

rádtalálás természetességének, ruhád éteri lebbenésének és belémgyűrődésének, valamint a megpihenő szerelem utolsó borzongásainak. A nyugalom – amiben az egész kicsúcsosodott – nagy ajándék volt számomra. Úgy haladtunk egymás mellett, mint akik évszázadok óta ismerik egymást, és az egész utat percnyi pontossággal előre eltervezték, beosztották, tudták hová jönnek vissza. Egy időben mániákusan kerestem az aszinkronitást kettőnkben, aztán letettem róla. Nincs. Csak harmónia van, béke és végtelen megnyugvás. Elég egy biztató pillantásod és tevékeny férfinék érzem magam. Köszönöm neked, hogy fiatalon, szerelmesen és boldogan nézhettem meg kedvenc városomat. Szívesen nevetnék legközelebb társaságodban a Pompidou Központban a modern műalkotások között, karofogva sétálnék veled Párizs lelkének, Edith Piafnak a slágerreit dúdolva, és kávét innánk egy vasárnap délután a pompás Champs Elysees-n, megnézném végre a Montmartre-on a Dali-kiállítást és kedvenc Renoir-festményem (*Moulin de la Galette*) helyszínét, újra sorbaállnánk az impresszionistáknak és a Louvre még nem látott gyűjteményeinek hódolva, esténként a Latin negyed kisvendéglőibe vinnék, és ízlelnék a francia ételeket és kortyolnánk boraikat. Elutaznék veled Chartresba, hogy kézenfogva megmutathassam neked a még megmaradt francia kereszténység egyik jelképének, a gótikus katedrálisnak isteni szépségű apszisát, labirintusát, valamint utánozhatatlan, és a második világháborúban a német hordák elől ládába csomagolt és megmentett kék ablakait. Imádkoznék veled ott halálomig.

A párizsi Notre-Dame

CSAPÓ ENDRE

A Nyugat alkonya

Spenglertől kölcsönöztem a címet ehhez az írásomhoz, ifjúkoromban olvasott híres könyvének címe jutott eszembe a mai állapotokról. Nézzük előbb a lexikoni adatokat.

A *Nyugat alkonya* (*Der Untergang des Abendlandes*) című munkájában Oswald Spengler német filozófus a Hegelre, Marxra és másokra is jellemző lineráris fejlődészmével, illetve az ész és a emberiség uralmának az eljövételébe vetett hittel egyaránt szakított. Rendszerének alapegységei – Khaldúnhoz hasonlóan – a zárt és körülbelül ezeréves belső időtartamú kultúrák, amelyekből nyolcat különböztetett meg: a kínait, az indiait, a babilóniait, az egyiptomit, a mexikóit, az ókori antikat, az arabot és a nyugatit, vagyis az európaiat. Ezek a kultúrák az élőlényekhez hasonlóan születnek, kibontakoznak, elérik fejlődésük legmagasabb pontját, majd hanyatlani kezdenek és elpusztulnak. E szabály alól nincs kivétel, az európai kultúra éppúgy el fog pusztulni – a kötet címe e pusztulás kezdeti fázisára utal –, mint ahogy a régi kínai, az egyiptomi vagy az antik kultúra elpusztult.

Valamely kultúra azonban mindig meghatározott pályáívet fut be; ha elérte fejlődésének csúcspontját, kibontotta a benne rejlő eredendő lehetőségeket – a fausti kultúra esetében a XVIII. század végének és a XIX. század elejének nagy művészeti és tudományos teljesítményei jelentik ezt –, bekövetkezik a hanyatlás. E hanyatló szakaszt Spengler civilizációnak nevezi, s minden kultúrkör civilizációs szakaszában azonos jelenségeket, történéseket észlel. Szerinte a fausti kultúrában a civilizációba való átfordulás politikai vonatkozásban a francia forradalommal és Napóleonnal kezdődik, gazdasági vonatkozásban pedig az ipari forradalommal és a modern gyárparral.

A kultúra szakaszában a hangsúly a vallásra, a művészetre, a filozófiára és részben a tudományra esett, tehát elsősorban a szellemi javakra. A civilizációban viszont a technika, a jog, a politika és a gazdaság kerül előtérbe. Míg a kultúra fázisában az ember túlnyomórészt befelé és organikusan építkezik, a civilizáció embere már jobbra kifelé terjeszkedik, és a világot egyre inkább meghódítandó prédának tekinti.

Spengler *A Nyugat alkonya* címet azért adta művének, mert elsősorban azt kívánta ábrázolni, hogy a fausti civilizációs időszakra mi jellemző, milyenek a jövőbeni kilátásaink. Már az 1910-es években ezt vetette papírra: „*Ma már világosan érezzük annak az (...) eseménynek az első jeleit, amely majd a következő évszázadaiban következik be – a Nyugat alkonyát.*”

A XX. század utolsó évtizedében lezárulni látszott egy évszázad, annak elején Európa hatalmai egymásnak estek, majd két iszonyú következményekkel járó háború után 45 évre Európa megfelezzett állapotban két idegen kontinens aránylag mozdulatlan ellenőrzése alatt élte a számára előírt életét. Ez idő alatt megváltozott a világ hatalmi szerkezete.

A Szovjetunió összeomlásával és vele az európai hatalmi és ideológiai szétválással elmúltával felvillant Európa népei számára a felszabadulás reménye. Valóban innét elindulhatott

volna Európa szorgalmas népe részére élete egy új szakaszának ideje, aminek sikeres jövője érdekében eltemették volna a régi egymástól elszenvedett sérelmeiket.

A győztes két téridegen hatalom Európa legyőzését és megszállását ideológiai, a „nácizmus” – mint világveszedelemnek a – legyőzése indokolásával felszabadításként deklarálták. Majd a megfelezzett európai térség mindkét fél részéről gyakorolt tartós megszállását ugyancsak ideológiai érdekvédelemmel indokolták – emitt a liberális kapitalizmus, amott a kommunizmus lett az emberiség megmentésének egyedüli eszmei alapja. Egyik a kommunizmustól, a másik a kapitalizmustól való megszabadulást hidette. Ennek egyetlen terméke volt a kialakított helyzet jegelése 45 évre. Ennek a két ellentétes ideológiának európai alkalmazása példás megegyezéssel folyt – eltekintve a politikai szintéren megrendezett „háborús feszültségtől” – a koegzisztenciának nevezett együttműködésben.

Európa népe természetesen érzékelte a különbséget – ami valóban létezett is, az állami központi terv irányította kapitalizmus (ami indokolatlanul viselte a szocializmus, kommunizmus elnevezést) és a piac (valójában bankhálózat) irányította kapitalizmus között. Ilyen összevetésben természetesen főleg csak gazdasági módszerként történik a szembesítés.

Minden politikai irányzat valamilyen ideológiai alapozottságra épül. A természet rendjét követő ideológia a nemzeti szolidaritás, ami a történelem folyamán alakult ki az együtt élő, azonos identitású népek országának veszélyeztetettségében.

A kommunizmus a társadalom történetét osztályok ütközésének tekinti, és nemzetellenes. A liberalizmus az egyéni szabadság, az áruk és munka szabad áramlása elvének megfelelően nemzetellenes.

Európa közös (US–USSR) megszállása 45 éve alatt a keleti szolgaságra rendelt országok népe nem tette magáévá a részére kiosztott ideológiát. Ezzel szemben a nyugati részben az ugyancsak egyedül érvényesíthető ideológia, a liberalizmus sikeresen beépítkezett majd minden ország társadalmi, politikai rendjébe. Ennek legfőbb oka a nyugati országok sikeres gazdasági emelkedése. A tartós, békés időszak mentes volt ideológiai villongásoktól. A politikával nem zaklatott társadalom megszokta és elfogadta a liberalizmust, vele együtt a nemzeti és vallási kötődések elutasításának divatját. A korábbi idők politikai pártjai számára közös nevező lett a széles mezőnyt átölelő, minden fórumon nagyszerűnek hirdetett liberalizmus.

Európa keleti felének felszabadulása, a szabadság világába és a szabad gazdasági fejlődési lehetőségekbe való belépés valóságos kollektív élmény volt. Úgy élte meg a keleti táborból szabadult ember, mint aki hazatért a fogságból, és leülhetett az asztalhoz, mint családtag. Olyannak hitte a nyugati részen jelenvaló amerikai befolyást, mint (ahogy hirdették is) egy nagy, gazdag szövetségest, mint aki a most már minden ellenségtől megszabadult állapotban, világhatalmi pozíciójában őrzője lesz a világ békéjének.

Globalizmus

A sok meghatározás egyikeként Veress József a globalizációról szóló könyvében a következőképpen fogalmaz: „*A globalizáció olyan, alapvetően hatalmi, gazdasági természetű folyamat, amelynek során a világgazdaság legerősebbé váló szereplői a legjelentősebb nemzetközi intézményeken keresztül, az adott és általuk formált jogi keretek között, saját érdekeik alapján egységesítik és általános érvényűvé teszik a gazdasági és politikai szabályokat.*”

Ebben a meghatározásban benne van a lényeg: a világméretű gazdasági hatalom hozza létre a nemzetközi intézményeket, rendel azoknak jogi keretet és politikai igazolást. A tények tükrében: Az országok közötti kereskedést felváltja a multinacionális vállalatok sok országra kiterjedő termelése. A fejlett országok még gazdagabbak lesznek, másoknak esélyük sincs bekapcsolódni a globalizációba.

A második világháború óta a hatalom egyre inkább kezdett eltolódni a szuverén államok szintjéről a multinacionális vállalatok és intézmények felé.

Nem csak globalizációról, vagyis csupán gazdasági jelenségről, hanem hatalmi globalizmusról, és politikai ideológiáról is beszélhetünk.

A politikai igazolás mögötti ideológiai varázsige a demokrácia és a liberalizmus. Mindkét fogalom magyarázatra szorul, mert önmagában tág értelmű, azonban állandóan hangoztatottan krédóként tudatosulva alkalmas egyetemleges és kizárólagos érvényű olyan minősítésre, amitől eltérni eretnokség, pogányság, reakció, klerikális, rasszista, kirekesztő stb... bűnözés – a fogalommal visszaélés szándéka szerint. Ez így már tudatba rögzített pszichológiai termék.

A globalizmus mindezek értelmében nemzetellenes.

Az Európai Uniót a globalizmusnak és a liberalizmusnak érvényesítésére tervezték és hozták létre.

Amikor a szovjetállam összeomlása után a sokáig vágyott nyugati demokrácia, szabad piac, liberalizmus megjelent teljes valóságos tulajdonságaival, ébredtek rá a sokáig vágyakozók az eladósodás és a privatizáció következményeire. Valamint a nyugati demokrácia testvéri összefonódására az éppen elmúló diktatúra vezető elitjével, aminek eredménye volt a szabadjára eresztett demokratikusok (SZDSZ) nemzetellenes kormányzása a korábbi állampárt kapitalistává vedlett (MSZP) kommunisták szövetségében.

Ez idő alatt kifejlődött a nyugati nemzetellenes kapitalizmus magyarországi vetülete, a privatizációs tolvajlásom létrejött honi kapitalisták vagyoni és politikai elitje. Háromszor négyéves kormányhatalmi ciklusban (Horn–Medgyessy–Gyurcsány–Bajnai) garázdálkodtak, és csak 24 év elteltével jöhetett létre nemzeti kormány.

Szemben a keleti résszel, ahol megszabadultak a rabság állapotától, Európa nyugati országaiban a liberalizmus diktatúrája teljesen kiterjeszkedett. A szabad piac elve a nagyvállalatokat gazdasági versenyre készítette, a már nemzetek feletti gazdaság az országokat csak a termelés telephelyének, nagy műhelyének tekintve bevezették a munkaerő-áramlást. Így telítődtek meg a volt gyarmattartó országok egykori gyarmataik népeivel. Németország főleg Törökországból, a Balkánról hozott eleinte még vendégmunkásokat. Milliós számra ott is maradtak. Ez a folyamat eddig elfogadható a munkáskéz hiánya pótlásaként.

A nemzetközi bankárvilág által alapított Európai Unió a liberalista pártok politikai műhelyeként a multikulturalizmus által propagált kevert népességű társadalom létrehozását nem gazdasági követelményként alkalmazták, hanem a nemzeti kötelek felbontására rendelt ideológiai kötelezvényként.

A Közel-Kelet rendjét folyamatosan felkavaró amerikai háborúskodás nyomán menekültek tízezrei indultak Európa felé. Ezt a folyamatot az amerikai és a nyugat-európai liberális diktatúrán alapult államok felkarolták. Szervezett „magántársaságok” toboroztak nemcsak menekülteket, hanem bevándorlókat előbb a Közel-Keletről, majd Líbia tönkretétele után Afrikából is. Mérhetetlen mennyiségű pénz működik folyamatosan ennek a példátlan tömegű népáradatnak a lebonyolításában.

A migrációs áradat mérete és széleskörű politikai támogatása során felrémlik egy értelmes kérdés, vajon mind ez a kontinens létét veszélyeztető elárasztás, nem Európa szándékos tönkretételének gonosz művelete-e? Elképzelhetetlen, hogy a tettesek ne látnák tisztán műveleteik következményeit, azt hogy a kontinensre zúduló tömeg előbb nyomorba dönti, majd faji állagában elpusztítja Európa fehér népességét.

Néhány vélemény

ENSZ FELMÉRÉS alapján 2014-ben hatvanmillió háborús és gazdasági menekült volt mozgásban világszerte, ebből eddig Európát csak öt százalékuk érte el. A népvándorlást megállítani nem lehet. A gazdasági menekülteket nincsen hova vizsztatoloncolni, mivel a háborús konfliktusok még csak most fognak igazán kirobbanni a Közel-Keleten, miközben a beözönlők létszáma a klímamenekültekkel megduplázódik 2020-ra. A globalizmus ugyanolyan káros politikai formáció, mint a kommunizmus. Soros György csak egy, a száznál több globalista filozófiát hirdető amerikai milliárdos közül, aki a demokrácia párt színeiben politikai hatalomba emelkedett, ezzel biztosítva a világalomra törő érinthetetlenek státuszát. (Nemzeti Internet Figyelő)

A VALEURS ACTUELLES francia konzervatív, jobboldali hetilap május 10-i száma cikksorozatban számol be Soros György „mesterkedéseiről” Franciaországon belül és általában világszerte. Az újság címlapján az alábbi cím olvasható: „*A milliárdos, aki összeesküszik Franciaország ellen. Leleplező információk Soros Györgyről a migráció és az iszlámizmus világméretű pénzügyi támogatójáról.*” A milliárdos olyan szervezeteket támogat az OSF-en keresztül, amelyek a határok eltörlését, a tömegmigrációt, az eutanáziát, a droghasználat büntetlenségét és az abortusz legalizálását szorgalmazzák, amelyek végeredményben a társadalmak és országok hagyományos rendjének felforgatását eredményezik. ...Louis de Ragueneel részletesen is elemzi a Soroshoz köthető szervezetek franciaországi tevékenységét, melynek végső célja a Nyugat destabilizálása. Soros György évi egymillió migránst szeretne Európába, különösen Franciaországba telepíteni, illetve komoly büntetéseket szeretne kiszabni a bevándorlásellenes országokra. A *Valeurs Actuelles* megállapítja, hogy az OSF Franciaországban a nagy, nemzetközi szervezeteket használja fel a migráció elősegítésére. Így az újság megállapítása szerint a Soros által finanszírozott jogvédő szervezetek, mint a Human Rights Watch, az Amnesty International vagy az Auberge des migrants, a United for Intercultural Action, Calais Migrant Solidarity, a No Border és a

Picum (*Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants*) különböző formákban mind a bevándorlók mellett álltak ki a francia állammal szemben...

Charlotte d'Ornellas beszámol Soros György európai ténykedéséről, amely állítólag a milliárdos kedvenc „játsszótere.” Az üzletember szülőhelyén, Magyarországon a kormány első számú ellensége az elmúlt két évben, és neve szinonimája a kormányra leselkedő veszélynek. D'Ornellas beszámol a tavaly elfogadott civil törvényről, illetve a „*Stop Soros*” törvénycsomagról is, és kiemeli, hogy Soros nem az első pénzember, aki civil szervezeteket felhasználva kíván politikai célokat elérni. A cikk megemlíti Soros György 2017. áprilisi találkozóját Jean-Claude Junkerrel a CEU megmentésére. A találkozót követően kötelezettségzegési eljárás indult Magyarország ellen... A cikk beszámol, hogyan vette át a Global Witness civilszervezet irányítását Soros, saját embereit ültetve vezető pozíciókba; illetve arról is, hogy többek között a Sherpa, a Greenpeace, a Human Rights Watch, az Amnesty International s természetesen a Global Witness hogyan destabilizált afrikai állami vezetőket, üzletembereket, és támogatott Soros által favorizált ellenzékietek Togóban, Guineában, Szenegálban, Burkina Fasóban vagy éppen a Kongói Demokratikus Köztársaságban.

NÉMETORSZÁG megfogadta, hogy megtartja a nyílt társadalom szabályalapú nemzetközi rendjét, és leküzdözi a populizmust az Egyesült Nemzetek (ENSZ) révén, amikor elfoglalja álláspontját a Biztonsági Tanácsban. „*Nem fogunk engedni, mert a nacionalisták és a populisták megpróbálják visszafordítani az órát*” – jelentette ki Heiko Maas külügyminiszter a Bundestagban beszélve. „*Nem az erős, hanem a törvény erőssége, amely a jövőben békés világrend alapjává válik és marad.*” A Szociáldemokrata Párt politikusa arra figyelmeztetett, hogy „*az eddig ismert világrend alapos felforduláson megy keresztül*”, a globális kereskedelemről és a liberalizáció globalizációjáról elszenvedett növekvő elégedetlenségre utalva. A legerősebb ENSZ-testületre vonatkozó 2019–2020-as időszakra benyújtott kérelemről szólva Maas azt mondta, hogy „*felelőssége*” van a globalizációval szembeni populista ellenállás leküzdésére a világ színpadán, és ígéretet tesz a nemzet „*értékeinek*” előmozdítására. (Hegedűs Imre)

A KULTURÁLIS MARXISTÁK szerint a többség kulturális elnyomása ellen fel kell lázadni, s ennek megfelelően el kell foglalni az egyetemeket, a médiát és a sajtót, a közvéleményt, a civil társadalmat, a kutatóintézeteket, minden helyet, ahol a saját nézeteket lehet terjeszteni.

Ha ez a kisajátítás (miként a klasszikus marxizmusban a tőke kisajátítása) megtörténik, akkor ki kell alakítani a közvéleményben egy politikailag korrekt nyelvezetet, amely minden létező, születéstől fogva vagy a hagyományokból következő különbséget – legyen az faji, nemi, etnikai, vallási – nem létezőnek tekint, dekonstruál, s az emberek individualitására, szabad identitásválasztására vezeti vissza a létmódot.

Minden ember egyenlő abban, hogy szabadon dönti el, milyen etnikumhoz, nemhez, valláshoz kötődik. S bármilyen, az államtól vagy a társadalomtól eredeztethető, szabályozásból, hagyományból vagy erkölcsi követelményekből eredő készletet bármilyen adott intézmény elfogadására alpból elutasít.

*Soros György csak egy,
a száznál több globalista filozófiát
hirdető amerikai milliárdos közül...*

A kulturális marxizmus legfőbb premisszái: a globális piac a legfontosabb szféra, mert elősegíti az egyéni szabadságot és felszabadítja a kötöttségek alól. Ezért a globális piacot irányító elit a mértékadó, őket kell követni és kiszolgálni. A család kötöttség, ami korlátozza a szabadságot. Szabadon kell választani nemi, szexuális identitást, szabadon kell dönteni gyerekvállalásról; szabadon lehet egyedül élni és a saját önkitaljesítésre áldozni minden energiát.

A nemzethez tartozás béklyó, mert érzelmileg zsarol és területhez köt. Ezért kell világpolgárrá, kozmopolitává válni. Az állam elnyomó, mert szabályoz, korlátoz, közösségi célok követésére kényszerít és zsarol. Ezért kell a globális rend, amely az egyént felszabadítja minden nemzetállami kötelezettség alól. Itt és ezen a ponton érthetjük meg azt, hogy a 2015-ben a Közel-Keletről, Ázsiából és Afrikából elindult migránsáradattal kapcsolatban a neoliberaisok, a globális piac hívei egyértelműen a befogadás pártján állnak, (Fricz Tamás)

THE TIMES – Az Európai Bizottság elnöke rasszizmussal vádolta meg Lengyelországot, de a többi közép-európai államot is, amelyek nem hajlandók menekülteket befogadni az uniós kvóta alapján. Juncker azt mondta Brüsszelben a lengyel kormányfő tiszteletére adott vacsora után, hogy nem áll háborúban Varsóval, de ebben a kérdésben nem enged. Márpedig a magyar és a lengyel vezetés rasszista, amiért nem vesz át muzulmán menedékkérőket. Senki sem jelentheti ki, hogy nem akar színes bőrűeket, menekülteket, iszlámhívőket látni a területén, mert ez az európai alapértékeket veszélyezteti. A vélemény várhatóan kielezi a kelet-nyugati feszültséget, miután Brüsszel eljárást indított Budapest, illetve Varsó ellen a migránsok, valamint az igazságszolgáltatás átalakítása miatt – jegyzi meg a lap. Juncker úgy folytatta, hogy nem kíván vadul fenyegetőzni, mert nem szabad, hogy a közép-európaiak azt higgyék: a Nyugat egymaga vezeti az EU-t. A térségből főként a lengyelek jogosultak arra, hogy kivegyék részüket az irányításból. Ám aki ilyen szerepre vágyik, annak be kell tartania

a játékszabályokat. Ugyanakkor reményét fejezte ki, hogy sikerül egyetértésre jutni a menekültek jövőbeni elosztását célzó rendszerről. De ha nem – tette hozzá –, akkor többségi döntéssel viszik dűlőre a kérdést.

Der Spiegel – A francia kormány megerősítette, hogy nem volna jó a jövőben is milliárdos támogatásokat átutalni a visegrádi államoknak, ha azok nem sok szolidaritást tanúsítanak a maguk részéről. Az ország EU-miniszterasszonya úgy nyilatkozott, hogy a felzárkóztatási politika kétségtelenül gondot jelent, csak éppen senki nem beszél róla. Ám azt elfogadhatatlannak nevezte, hogy ezek az országok a közösségi pénzeket ne az eredeti célnak megfelelően használják fel. Hangsúlyozta továbbá, hogy a segítséget a jövőben a többi közt a jogállamisághoz kell kötni. Azzal érvelt, hogy nincs abban semmi kivetnivaló, ha feltételeket írnak elő. Úgy tudni, hasonló véleményt terjesztett elő a Bizottság ülésén Jourová igazságügyi biztos. A német diplomácia vezetője úgy látja, hogy a tagállamok nem egyszerűen eltérő sebességgel haladnak, hanem más és más utakon. Gabriel szerint azonban ha nem sikerül közös célokat meghatározni, akkor egyes államokat nehéz lesz rávenni, hogy több pénzt adjanak. A lap hozzáfűzi, hogy a következő költségvetésről csak egyhangúan lehet határozni, és az uniónak a Brexit miatt semmi sem hiányzik jobban, mint egy újabb kelet–nyugati ellentét. A britek ugyanis rögtön kihasználnák. A jelentés ezzel együtt rámutat, hogy Brüsszel egyre látványosabb vitába keveredik főleg Budapesttel és Varsóval menekültügyben. És a franciák mellett a németek is úgy gondolják, bizonyos követelmények betartását igazán elvárhatják a támogatásért cserében. Ebbe azonban az új tagok aligha mennek bele.

...szükség van a büntetőjog alkalmazására az illegális bevándorlás elleni küzdelemben...

NEW YORK TIMES – A lengyel kormányfő lecserélte a kormány tagjainak egyharmadát. Távozniuk kellett azoknak, akik a legvadabbul unió ellenesek, hogy enyhüljön a feszültség Brüsszellel, csak éppen ettől még aligha módosul a varsói politika a vizály almájának számító igazságszolgáltatási reform ügyben. Ment a külügyek, illetve a védelmi tárca gazdája, ők voltak azok, akik idáig a legkeményebben szoktak beszélni az unióról. Morawiecki ugyanakkor a változások bejelentésekor megerősítette, hogy hallani sem akar muzulmán bevándorlókról. A lap szerint a személycserék annak beismerését jelentik, hogy baj van az országról alkotott külső képpel, de a hatalom továbbra is Kaczynski kezében maradt. A jelentés a legfontosabb fejleménynek a külügyminiszter menesztését nevezi, aki sokszor igen élesen bírálta az EU-t. Utódja egyik eddigi helyettese, Jacek Czaputowicz lett.

INDEPENDENT – Magyarország és Lengyelország egyre távolabb kerül az alkotmányos demokráciától, az európai normáktól. A nyugat döbbenettel és elkeseredéssel figyeli a keletiek által választott utat, hiszen az egy egészen más modell felé vezet. Ezeknek a kormányoknak a politikájában a „nemzet” vélt érdekei játszanak központi szerepet, a szokásosnál jóval kevesebb fék és ellensúly mellett. Orbán Viktor egykor a liberalizmus szószólója volt, ma az illiberális demokrácia

értékeit hirdeti. Visszatérően úgy állítja be, hogy ő a „keresztény értékek” védelmezője, amiket szerinte fenyeget a globalizáció, a tömeges bevándorlás és a pénzügyi világ vezetőinek feltételezett gonosz ügködése. Különösen Soros áll az alaptalan támadások homlokterében. Egy sor volt szocialista állam, de főként a magyar és a lengyel vezetés elutasítja az emberi jogokra, a gazdasági átláthatóságra és a multikulturalizmusra épülő ideológiát. Ehelyett a „hagyományos értékek” és a nemzeti identitás felé fordul, de igencsak jellemzi a gyakran rendszerszintű korrupció és a mind inkább tekintélyelvű politikai kultúra. Az okokat a kommunizmusban, illetve a még korábbi múltban kell keresni. Ezek a társadalmak – Csehországot leszámítva – nemigen tapasztalták meg a történelem során, hogy milyen is a demokrácia. Ez magyarázza, hogy a Fidesz miért tudta viszonylag könnyen kiiktatni a hatalmi ágak szétválasztását.

A térség sérülésekkel teli múltja magyarázza azt is, miért nem akarnak befogadni nem európai menedékkérőket. A történelmi tapasztalatokat csak tetézte a náci megszállás, illetve utána a szovjet uralom. Egyik sem a nyitottságot erősítette. A gazdasági bajok, a sok szegény szintén elősegítette a jelenlegi politikai légkört. És akkor mindezt még csak súlyosbította a '89 utáni zűrzavar, az ütközés a liberalizmussal. Ez utóbbi mindenképpen belejátszik abba, hogy Közép-Európa az illiberalizmus felé tart.

DER SPIEGEL – Euróellenes álláspontjukkal az olasz populisták az európai tervet fenyegetik, és a következő nagy válságba sodorják mind országukat, mind az EU-t – véli a hetilap 8-oldalas összeállítása. A Liga vezetője az ország erős embere, Putyin barátja, aki elutasítja az eurót. Gyűlöli az idegeneket, védi Mussolinit és gyakran uszít Németország ellen... Macron reformokat akart, de Olaszország most a válságba rántja vissza a közösséget. Bizonytalanra vált a közös menedékpolitika átalakítása is. Az olaszoknál ugyancsak számolni kell a közös normák és értékek széttöredezésével. Az ottani populisták összefoghatnak a magyar és a lengyel kormánnyal, illetve francia, osztrák és finn társaikkal – Brüsszel ellen. Vagy az autokrata Putyin és Trump mellé állhatnak, és alááshatják a földrész egységét.

A nacionalizmus újraéledése rossz hír a kontinensnek, amely szabadulni kívánt a nemzeti önzéstől, miközben az orosz és az amerikai elnök éppen azon van, hogy bedöntsé a nemzetközi intézményrendszert. Ebben a helyzetben az EU lehetne az észszerűség szigete, de nem akkor, amikor olyanok adják meg a hangot, mint Salvini...

A populistákat az tartja össze, hogy ellenségnek tekintik Brüsszelt és Berlint, továbbá az eurózónát tartják minden rossz forrásának. Ebben a helyzetben a Bizottság amennyire csak lehet, igyekszik tartani a száját. Németország óvatos, kívár, a francia államfőt viszont a belpolitikai megfontolások arra ösztökélik, hogy sürgesse az unió átalakítását.

MAGYARORSZÁGRA idegen népesség nem telepíthető be – közölte a Miniszterelnökséget vezető miniszter, Gulyás Gergely: A kormánynak Magyarország az első, ebből pedig következik az ország szuverenitásának és biztonságának védelme és megóvása. Szavai szerint a magyar állam önvédelmi képessége miatt szükség van a büntetőjog alkalmazására az illegális bevándorlás elleni küzdelemben, ezért továbbra is támogatják, hogy az illegális bevándorlás szervezése, finanszírozása bűncselekmény legyen.

Gulyás kitért arra, hogy e javaslatok miatt megszapordtak a külföldi támadások, köztük az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága „teljesített a legjobban”, amely két órával az előterjesztés benyújtása után máris tiltakozó nyilatkozatot adott ki. A miniszter nyilvánvalónak nevezte, hogy Soros György Magyarországgal szembeni lobbitevékenysége az elkövetkező időszakban is folytatódik, de reméli, Magyarország kellően erős ahhoz, hogy ez ne befolyásolja a magyar és az európai

bevándorláspolitikát. A közelgő európai uniós csúcstalálkozón a magyar kormány szeretné elérni, hogy ne fogadják el a kötelező kvótákat, adott esetben Orbán Viktor miniszterelnök vétőt is emelne. Szerinte Angela Merkel minapi nyilatkozata kifejezetten biztató ebben az ügyben, a német kancellár állást foglalt ugyanis a korábbi elosztás sikertelenségéről.

Megjelent a Magyar Élet 2018. június 14-i számában

Czakó Gábor

Tihi bácsi tájiratai – II. levonás

Kedves Emmi, ifjú korodban faltalak – ma már inkább csak féltelek.

Ruhája alatt mindenki meztelen.

Aki fejetlen, csoda-e, hogyha esztelen?

Ránéztében tetszett nekem egyszer egy bizonyos mosolygós, teltkarcsú, tüzesszemű Jolánka – mesélte Tihi bácsi. Hanem olyan butácskára sikeredett, hogyha például valami kellemetlenséget érzett a szemében, sosem tudta eldönteni, hogy most okoska-szemüvegét kell-e dörgölnie zsebkendőjével, vagy inkább a szemgolyóját.

Aki nem Istenről gondolkodik, annak hamarosan semmi sem jut eszébe.

A hit a hűség heve.

A bor az igazság leve: sok embert óvott meg a hazudozástól.

Ahogy kar-, zseb-, telefon- és egyéb óráink szaporodnak, úgy fogy körülöttünk az idő...

Az idő a pornál is apróbb darabokra mállik a tudomány malában, mígnem a takarító kisöpri.

Gondolkodjunk, ajánlotta a képviselő úr, és tettét szó követte: most pedig nézzük meg az érem másik serpenyőjét is! Tihi bácsi megcsóválta fejét: Te ne gondolkodj öcsém, csak szavazz!

A hideg hit hólé a nyakunkban – ám a helyzet sosem reménytelen – egyszer csak-csak fölpárolog felhőnek.

Nem hibáztatom Istent: ez volt az első Teremtése, és arra nem számíthatott, hogy mi, legfelsőbb rendű emlősök, nem tudunk tisztességesen vagy legalább értelmesen élni. (Adorján András, nk. nagymester)

Pásztoruk a nyelvük, azt kell megverni!

Szabadság csak ott van, ahol nem üldözik a jót, ahol nem jog, még kevésbé követelmény a haza, a család, a régi jóbarát elárulása, ahol nem röhögik ki az erényt meg az igazságot.

Százötven éve fényképezett afrikai törzsfőnök mellkasán vekker, fején bunsenégő, nyakában biciklilánc. Mai európai utóda ruháján-testén ragasztva és tetoválva ugyanez, meg még tizenöt tarka céglogó.

'56-ban levelet írtunk a világnak, ahogy és amiről kell: vérünkkel az igazságról, tehát a valóságról. A levél megérkezett, de egyre a korabeli moszkvai választ kapjuk – mostanában Brüsszelből...

Misztika: tapasztalás – fűben, fában, madárszóban, óvodás csacsogásban látni-hallani Istent!

Szomszédja egyszer arról faggatta Tihi bácsit, mondaná meg, hol a világ közepe.

A világ közepe? Vakarta fejét az öreg, bár akárhol lehet, még a legszélén is.

Más alkalommal ugyanerre a kérdésre így felelt az öreg: éppen ott, ahol állsz, föltéve persze, hogy föl mersz állni.

Egy sportmérkőzésen Tihi bácsi elbámult az óriáshirdetés láttán: miféle coca játszik, melyik colával?

Szabdalábra helyezték: állhat, járhat, szaladhat, de továbbra sem gondolkodhat.

Éplelkű ember nem vágyik sikerre.

Ergonómiaileg tervezett ürülék.

A jós körülnéz, beleszagol az otthonok, a városok levegőjébe, és megállapítja, hogy mi a helyzet. A többit már el sem lehet tévesztetni.

A világ legokosabb telefonjával a zsebedben is maradhatsz a világ butája.

A genetika nagyreményű tudománynak indult, míg egy olyan világba nem ért, amelyben ki-ki magának épít gÉNvárat.

Icus néni kilétéről nem sokat tudunk, csak annyit, hogy homo postmodernicus – mai férje, Bucus, nemkülönben.

Továbbra is csak tűzből

Csernák Árpád főszerkesztővel beszélget Farkas Judit

Bizonyára sokan emlékeznek arra az öt évvel ezelőtti Búvópatak-estre, amelyen – a két beavatottal, Pósa Zoltán költővel és Oberfrank Pál színművésszel együtt – sikerült meglepetést szerezni hetvenedik születésnapja alkalmából a *Búvópatak* főszerkesztőjének azzal a kis füzetrel, amelyben tizenheten – barátok, pályatársak köszöntötték őt. A meglepetés-kiadványt Csernák Árpád fiával együtt készítettük. Bálint javasolta, hogy a címe *Csak tűzből* legyen, utalva az ünnepelet saját szavaira, mely egy vele készített interjúban hangzott el: „*Nem szabad, hogy kihunyjon a fény tekintetünkben, hogy tompán, unalmasan liukteszen a szívünk, nem válhatunk a szürkeké hegedűsévé. Érdekekért semmit, félelemből semmit. Csak tűzből.*”

Alig telt el néhány hét az ünnepi est után, amikor azon kezdtem gondolkodni, hogy milyen ajándékkal lepjem meg majd a hetvenötödik születésnapján. Tudjuk, kétszer ugyanabba a folyóba lépni nem lehet... Kivételes művészi pályájáról ideje lenne egy monográfiát írni, de ez a feladat az enyémenél avatottabb tollat kíván. Ekkortájt jutott eszembe, hogy beszéljen helyettem ő az életéről, mindarról, amit fontosnak tart. A tizenhat esztendő alatt, amióta együtt dolgozom vele, annyi érdekes történetet hallottam tőle, hogy jó lenne ezeket másokkal is megosztani! Először hallani sem akart róla, aztán beadta a derekát, gondolván magában, hogy ebből az egészből úgysem lesz semmi... Időnként a lapkészítéstől ellopva az időt hozakodtam elő a kérdéseimmel, volt, hogy hónapokig nem tudtuk folytatni, annyi volt a feladat a *Búvópatak* körül. Volt, hogy azért kellett felfüggeszteni a beszélgetést, mert olyan témát érintettem, amely túlságosan megviselte őt...

Csak most, négy év elteltével döbbenek rá, milyen kockázatos dologba vágtam, hogy Árpád eddigi életútját, személyiségét, igazi valóját megmutassam. Augusztusban – Kaiser Lászlónak, a Hungarovox Kiadó vezetőjének és néhány nagylelkű támogatójának köszönhetően – megjelenik az interjúkötet, és bemutatjuk a Búvópatak-esten. Csernák Árpádnak a hetvenötödik születésnapján meglepetést ezzel nem fogunk szerezni, inkább ő ad nekünk ajándékot ebből az alkalomból, mint ahogy tette ezt élete során, és teszi ezt a mai napig színművészként, íróként és lapszerkesztőként egyaránt. Most ebből a kötetből nyújtok át egy részletet a *Búvópatak* olvasóinak. Én pedig törhetem a fejem, hogy mit találjak ki neki a nyolcvanadikra...

– 1984-ben a *Gyermekünk* című lapban jelent meg a *gyermekszínházról* szóló cikked, amelynek címűl Rousseau egyik gondolatát választottad, miszerint a gyermekkor az emberi élet aranykora. Budapestén születéssel, követve két fiútestvéredet, mint a mesebeli legkisebb királyfi. Milyen volt a te aranykorod?

– Van egy másik írásom, amit egy fiktív kínai költő és filozófus Wu Ming ír *Mini mese* címen, igaz, hogy itt aranyról szó sem esik, mégis szimbolikájával választ ad erre a kérdésre. Ez a kis mese arról szól, hogy a pincében a széndarabok közé keveredik egy gyémántdarab, és por rakódik rá, kezd hasonlatossá válni a többi széndarabkához, de attól még „*a gyémánt lényegében mégiscsak gyémánt marad*”. Mert a gyermekkor akár milyen történelmi és politikai tragédiák idején, egy sötét korszakban kell megélni, a gyermekkor akkor is ragyogó, fénytel teli, tisztaságot, erőt és hitet sugárzó, akár csak szimbolikus értelemben egy darab gyémánt vagy egy aranyrög, és így végző soron Rousseau-nak igaza van. Hogy egy kicsit konkrétan fogalmazzak, én 1943 nyarán születtem, a második világháború kellős közepén, 1953-ban, Sztálin halálakor voltam tízéves, 1956-ban tizenhárom. Ennek alapján egy akkor élő gyereknek az életében nem lehetett túl sok fény és derű, de a gyermek éppen ezért különleges lény, hogy ilyen körülmények között is megteremti magának a boldogság és a szabadság pillanatait.

Sok példát tudnék mondani arra, hogy a hazugság-rendszer iszonyata hogyan szivárgott be gyermekkorunkba...

Anyám elbeszéléséből tudom, hogy 1945-ben, másfél éves koromban, amikor éppen szülővárosom porrá zúzása zajlott, a pincében kétoldali tüdőgyulladásal, 42 fokos lázban, élethalál között feküdtem. Csoda történt; a pusztulás rémképei között anyám több mint fél éves szünet után újra tudott szoptatni, az anyatej mentette meg az életemet. Ez a történet életem során sokszor eszembe jutott, erőt adott, mert annak alapján abban kellett hinnem, hogy Istennek komoly szándékai lehetnek velem.

– *Lépjünk vissza a születésed előtti időbe. Édesapád nyolcéves múlt, amikor árvaházba került. A családi legenda szerint ismerte József Attilát is, akivel kiflit árultak együtt. Mesélt neked ezekről az időkről?*

– Ez nem legenda, hanem valóban így történt. Ugyanabba a pékségbe jártak felvenni az eladásra szánt pékárut, zsemlet, kiflit, péksüteményeket. Itt most sokan azt várnák, hogy – tudva azt, Magyarország egyik legnagyobb költője lett ebből a kisfiúból – itt hosszan, érdekes történeteket meséljek el. De mivel apám rendkívül szűkszavú ember volt, erről az időszakról csak egy rövid megjegyzésére emlékszem; „*Még én is furcsállottam, hogy ennek a nálam jóval fiatalabb vézna kisfiúnak miért kell dolgozni...*” Árvaházba kerüléséről, édesapjának és hú-

gának korai haláláról, és az árvaházi évekről is csak később, apám halála után kaptam pontos képet, miután megtaláltam a feljegyzéseit.

– *Édesapád szépírással is foglalkozott?*

– Igen, az imént említett feljegyzései is erről tanúskodnak, és jó lett volna, ha kicsit többet foglalkozik ezzel, hiszen igen komoly biztatást kapott Móricz Zsigmondtól, aki a *Nyugat* 1931/4. számában közölte a *Csengettyűslány* című novelláját, de – leszámítva az *Est lapok*ban megjelent néhány cikkét, riportját, novelláját – a későbbiekben már nem jelentek meg írásai sem folyóiratokban, sem könyv alakban. Ugyancsak halála után kellett szembesülnöm azzal a ténnyel, hogy elég sokat írt, de meg kell állapítanom – még ha ez fájdalmas megállapítás is –, hogy a *Csengettyűslány* színvonalát egyik sem közelíti meg. Mindezek után nagy meglepetés és öröm volt számomra, hogy Ugrin Aranka és Vargha Kálmán beválogatta a *Csengettyűslányt* az 1983-ban, a Kozmosz Könyvek sorozatban megjelent *A Vak Macska belső ügye – Pest-Budai történetek* című irodalmi antológiába, ilyen szerzők mellett, mint Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Bródy Sándor, Molnár Ferenc, Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes, Déry Tibor, Ottlik Géza, Mándy Iván, Örkény István.

– *Kanyarodjunk vissza hozzád. Említetted, hogy a kommunista diktatúra legsötétebb éveiben, a Rákosi-korszakban voltál elemista. Meg tudnád fogalmazni az unokáidnak, hogy mit jelentett az ötvenes években járni iskolába?*

– Az unokáimnak nem szeretném megmagyarázni, az unokáimnak nem szeretnék erről beszélni, mert az unokáimat nem szeretném rémisztgetni, ijesztgetni. Az unokáimnak – ugyanúgy, mint a gyermekeimnek, amikor csak tehettem, mindig is hitet és erőt szerettem volna adni. Játékokat, derűt, reményt, szóval mindent, amiben nekem nem volt részem, mert az ember a gyerekének, az unokájának nem akar rosszat, azt szeretné, hogy megvalósuljon az a Rousseau-i gondolat, hogy „*a gyermekkor az emberi élet aranykora*”. Mindezek ellenére a jövő generációjának, és így az unokáimnak is tudniuk kell, hogy milyen korban éltünk, ismerniük kell a diktatúrák és inkvizíciók természetrajzát, még akkor is, ha sokszor ezt csak irodalomnak, fantazmagóriának, beteg agyak kitalációinak tekintik. Bármennyire is védeni szeretné az ember a gyermekeit és unokáit az efféle iszonyatoktól, ha ma körülnéznék a világban, láthatnak, hallhatnak hasonló eseményekről. Ha mindezekről beszélünk, csak az lehet a célunk vele, hogy felkészítsük őket arra, hogy ismét eljöhessenek ilyen korszakok, és ki tudják alakítani védelmi rendszerüket, jobb esetben meg tudják akadályozni. Sok példát tudnék mondani arra, hogy a hazugság-rendszer iszonyata hogyan szívárgott be gyermekkorunkba, sőt az iskola falai közé, de én szívesebben beszélnék arról, hogy engem megsegített az Isten, és mindig akadtak olyan tanárok, akik megpróbálták óvni és védeni a hatalommal szemben, ezáltal segítettek hinni és remélni, segítettek továbbélni. Mondok egy példát. 1955-ben az egyik történelemórára bejött egy „szakfelügyelő” (ezek általában pártemberek, besúgók, vagy akár ÁVH-s tisztek voltak), aki árgus szemekkel figyelte minden mozdulatunkat, minden szavunkat. Az érzékenyebb gyerekek, mint amilyen én is voltam, ha nem is tudták, de pontosan érezték, hogy itt valami természetellenes dolog zajlik. Feszültség volt, abnormális csend és félelem, és amikor elment a szakfelügyelő és osztálytársaim is lassan elhagyták a tantermet, történelem tanárnőm, dr. Balla Mihály-

né (aki mint később megtudtam, megfigyelés alatt állt, és büntetésből tanított általános iskolában) magához hívott, és csak az anyákra jellemző féltéssel és szeretettel figyelmeztetett; vigyázzak, mert minden érzésem, gondolatom túlságosan árulkodóan kiül az arcomra.

– *Az egyik regényedben külön fejezet olvasható ezzel a címmel: Verések. Életedet mennyiben tekinted novelláid nyersanyagának? Az erdélyi író és szerkesztő Mikó Ervin Sütő Andrásnak arra a kérdésre, hogy szerinte mit jelent korszerűnek lenni az irodalomban, azt válaszolta, hogy azt írni, amit élünk. Átélnünk. Azt a létérzést, amelyet belénk sulykolt a valóság. Te is így látod?*

– Részben. A létérzés meghatározó. De az úgynevezett valóság, a „realitás” számomra meghatározhatatlan fogalmak. Soha semmi nincs pontosan úgy, ahogyan látjuk. Ha ugyanazt a széket lerajzoltatjuk tíz emberrel, tíz teljesen különböző rajz születik. Számomra is fontos minden írásomnál egy, úgynevezett valóságos, átélt, „reálisnak” mondott pillanat. Erre a „biztos” pontra nekem is szükségem van, de ez mindig csak a kiindulópont, kapaszkodó, vagy trambulín, ami ahhoz a pillanathoz szükséges, amikor a műugró – jelen esetben az író – elrugaszkodik, de hogy a levegőben töltött időben milyen élményeket él át, hogy a „röppálya” milyen ívű és milyen tartalmú, az már a fantázia, a látomások, a stílus és az álmok

A somogyvámosi Árpád-kori templom falánál – fotó: Csernák Máté

kérdése. Számomra ezek ugyanolyan hiteles és valóságos élmények, mint a nappal, éber állapotban megtörtént tények. Ha nem hinném, hogy ez a röppálya hiteles, érdekes, és a remélt olvasó számára „tanulságos”, vagy az ő életéhez, életútjához némi segítséget nyújtó, akkor nem írnék. De amikor írok, akkor is mindig tele vagyok kétséggel, kérdéssel, hogy mindez megvalósul-e.

– *Úgy tudom, hogy első verseidet 1956-ban írtad. Hogyan emlékszel azokra a napokra?*

– 56-ot úgy, ahogy van, a csodálatos, kezdeti reményekkel és a rengeteg fájdalommal együtt, mint valami szentséget őrzöm magamban, a tudatom, a lelkem legmélyebb zugaiban, de nem szívesen beszélek róla. Minden év októberében befelé figyellel és csenddel ünneplem. Most, amikor túl sok zaj övezi, és most, amikor egyre többen mellüket döngöztetve hirdetik, hogy ők milyen hazafiak, sőt forradalmárok, és 56-ban is „a jó oldalon” álltak. Olyanoktól is hallottam ezt, akik a 60-as, 70-es években ellenforradalomnak nevezték, és meghurcolták, mert én mindig forradalomnak neveztem, vagy akár azért, mert március 15-dikén kitűztem a kokárdát. Ezért is tartottam fontosnak, hogy erről a korszakról regényt írjak, hogy aztán soha többé ne kelljen beszélni róla. A „versekről” annyit: azért tudtam őket megírni, mert a forradalom kitörése a kórházban ért, láttam, ahogy hozzák a sebesülteket. Arra is élesen emlékszem, amikor a tűzszünet napján, apámmal és anyámmal mentem haza a szürke és szétlőtt városon keresztül, az Uzsoki utcától budai lakásunkig. Amikor a szovjetek ránk rontottak, és bár a világ legerősebb hadseregével szemben fölvevük a harcot, elbukott a forradalom, azt akkor is tragédiaként éltem meg, és máig gyógyíthatatlan sebeket okozott. A verseket később apám nyomtalanul eltüntette (elégette). Jól tette, mert ő ezzel meg akarta kímélni a családot a későbbi esetleges zaklatásoktól, de én elsősorban nem ezért helyeslem a tettét, hanem azért, mert meggyőződésem, hogy ezek rossz versek voltak. Legalábbis ezzel nyugtatom magam.

Várkonyi nemcsak a szakmát tanította nekünk, nemcsak a pályára akart felkészíteni bennünket, hanem az életre is.

– *Mesélted, hogy gyerekkorodban az otthoni feszültségek oldására találtad ki, hogy a moziban látott rajzfilmfigurákat vagy a rádióban hallott színészeket utánozd; Kabost, Kazalt, Benedek Tibort. Ez már a színészet előszelének számított? Ezért jelentkeztél a színművészetre? Vagy a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban megnyert szavalóverseny volt a döntő momentum?*

– Az első az semmiképpen nem, gyerekként eszembe nem jutott a színház, a színészet, egyszerűen elviselhetetlen volt néha az otthoni komor, feszült légkör, én meg elég jól tudtam parodizálni az általad említett színészeket. De véleményem szerint ennek semmi köze nincs a színészethez. A versmondásnak már sokkal inkább. Ekkor még mindig nem gondoltam arra, hogy nekem színésznek kell lennem. A döntő esemény az volt, hogy mindkét bátyám éveken át járt a főiskolára felvételizni, és nem vették fel őket. Pedig Géza bátyám tehetséges volt, ő sokat segített a felkészülésben is. Ekkor fogant meg bennem a gondolat, hogy én is megpróbálom (mint

a mesebeli harmadik fiú), és csodák csodájára sikerült. Úgy emlékszem, ezerhatszáz jelentkezőből vettek fel tizenkilenckünket, és ezek közül a későbbi rostavizsgákon – elsöben és másodikonban – még heten kiestek.

– *A főiskolás osztályotok a később legendássá vált Hatvanhatosok osztálya volt. Osztályfőnökököt Várkonyi Zoltán. Milyenek voltak az órái?*

– Mivel Várkonyi rendkívül sokoldalú művész volt, és nagyon elfoglalt, mert azon túlmenően, hogy tanított a főiskolán, főrendezője volt a Vígszínháznak, filmeket rendezett, és színészként is sokat dolgozott, így nem mindig ért rá megtartani az órát. Rohant egyik helyről a másikra, de meggyőződésem, hogy a csökkentett óraszám mellett is többet tudtunk tanulni tőle, mint sok más tanártól, akik precízen megtartották az óráikat. Várkonyi nemcsak a szakmát tanította nekünk, nemcsak a pályára akart felkészíteni bennünket, hanem az életre is. Például ezt vallotta – ami engem akkor megdöbbentett –, hogy: a tehetség ezen a pályán csak harmadrangú, első a jó emberi kapcsolatok, második pedig a szerencse. Mondom, akkor ez rettentően megdöbbentett, már-már fölháborított, de később, pályám során rá kellett jönnöm ennek tökéletes igazságára.

– *A főiskola után te vidékre, Debrecenbe szerződsz. Önéletrajzi elemeket tartalmazó regényedben (Kések a párna alatt) ezt írod: „...letem vidékre (noha maradhattam volna Pesten, de én minél előbb, és minél többet akartam játszani), beköltöztem (hosszas keresgélés után) egy albérletbe, és rá kellett jönnöm, hogy nem tudok semmit, sem az életről, sem a szakmáról; rá kellett jönnöm, hogy teljesen magamra vagyok utalva, rá kellett jönnöm, hogy a hétfejű sárkány jámbor háziállat ahhoz képest, amilyen szörnyek várnak rám, és hogy ezeket az arctalan szörnyeket le kell győznom, ha egyáltalán életben akarok maradni, és akkor még határozottan életben akartam maradni.” A belső térképeden hol helyezed el Debrecent?*

– Jó kifejezés ez a belső térkép, bár soha nem gondoltam, hogy nekem lenne ilyenem, de ha mégis elképzelek egy ilyen térképet, akkor eléggé periférikus helyen szerepel, bár erre az időszakra is elmondható, ami életem során szinte minden helyzetre és minden helyszínre, hogy (csúnya, de gyakran használt kifejezéssel élve): ambivalens. Kissé szebben fogalmazva: ellentmondásokkal terhes. Mert míg 1600 forintos fizetésemből albérleti díjat és katonaadót kellett fizetnem, és napi főétkezésem a gyorsbüfében egy adag feltét nélküli lencse- vagy babfőzelék volt; megvettem első írógépemet és parányi albérleti szobámban az eddigieknél egy kicsit komolyabban írni kezdtem. Míg a színházban a várva várt nagy szerepek nem jöttek, volt főiskolai osztálytársam vezetésével, Katona Imrével – aki ekkor a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre járt – az általa vezetett egyetemi színpadon eljátszhattam Arturo Uit és Zsugori Uramat. Későbbi feleségem Gera Katalin ekkor még Budapesten a Képzőművészeti Főiskolára járt. Megismerkedésünk után egy évvel itt Debrecenben mentünk el a házasságkötő terembe. Ugyanabban a ruhában voltunk, mint minden nap, és rajtuk kívül csak a két tanú és az anyakönyvvezető volt jelen. Mondtam, hogy a zenét nem kérjük, mert sietnem kell a próbára. De este kedves kollégák – Bürös Gyöngyi és férje Fonyó István, Harkányi János, Huszár László, Katona Imre és egyetemista társai – körében Bartókot és Bachot hallgatva megünnepeltük ezt a napot, és a ceremóniátlanság ellenére, vagy éppen azért, ez a házasság azóta is tart, amelyből két fiunk és három unokánk született.

– Debrecenből a szegedi színházhoz szerződés, onnan Békéscsabára, ahol sok remek szerepet játszottál el, köztük Shakespeare V. Henrik című királydrámájának címszerepét, amit Sándor János rendezett. Milyen volt vele dolgozni?

– Vele dolgozni mindig nagy élmény volt. Ő többet tudott a színész lelkéről, mint a legtöbb magyar rendező. Ugyanis nagyon sok rendező úgy viszonyul a színészéhez, mintha felféltélné róla, hogy nem akarja képességei legjavát nyújtani, és tudatosan valamiféle érthetetlen, ostoba makacsságból azért nem akarja megfogadni az instrukciókat, hogy alakítása rossz legyen. Szerintem ilyen színész nem létezik. Minden színész akárhogyan is viselkedik a próbákon, és akármilyen viszonyban van rendezőjével, mindig a maximumot akarja nyújtani, élete legjobb alakítását akarja létrehozni. Nos, ez az, amit Sándor János pontosan tudott, ebben különbözött legtöbb rendezőtársától; minden színészéhez bizalommal és szeretettel fordult, és a munka során nem gátolta, hanem valóban segítette, hogy a lehető legjobb legyen. Meghallgatta a színész ötleteit, és sokszor beépítette az előadásba, de ha nem, akkor szelíd, logikus érvekkel indokolta, hogy a felvetett ötlet miért nem jó.

– 1977. augusztus 26-án ezt írod a naplódba: „Kaposvár, Csiky Gergely Színház. Próbaterem. Vörös és szürke székek. Négy kicsi ablakon árad be az érett nyár fénye, melege. Madárhangok. Távolról motorok zúgása. Csehov: Ivanov. Olvasópróba. Én... (előveszem azt a sárga pesti villamosjegyet, amire leírtam, mert egyelőre még nem tudtam megjegyezni)... én: Koszih, Dmitrij Nyikityics leszek, a kártyás. Ivanov: Rajhona Ádám. Zsámbéki rendezi. Jönnek. (Itt Koszih szerepének – végszavazott – leírása következik. Első három szó: »Kettő pikk.« »Passz.« – Utolsó négy: »Festett képl!« – »Adu dáma!« (Két év – Egy kaposvári színész naplójából – Hungarovox Kiadó, 2011). Alig túl a krisztusi koron, tizenegy pályán eltöltött évvel a hátad mögött milyen reményekkel érkezettél Somogyba?

– Nem is tudom, hogy a remény szó megfelelő-e ide? A kaposvári színház jó híreről már hallottam, az Ascher Tamás által rendezett, legendás Állami áruház előadást a vígszínházi vendégjáték alkalmából a színpalack mögül néztem végig, és olyan atmoszférába csöppentem, amilyenben addig még nem volt részem. Nehezen megfogalmazható, csak azt éreztem, hogy itt mindenki egy közös célért dolgozik, hittel, alázattal és tehetséggel, előadásukkal láznak a fennálló rend posványára és hazugságai ellen, és – meg merem kockáztatni – mindezen túl, vagy éppen ezért ebben a társulatban mindenki szeret mindenkét. Nagy örömmel fogadtam Zsámbéki Gábor hívását, akit – noha régen nem láttam – barátomnak tekintetem. És ugyanígy éreztem a társulat több tagja iránt is, akikkel egy időben jártam a főiskolára. Vajda László egy évvel, Kiss István, Molnár Piroska és Koltay Róbert két évvel járt alattam... Szóval olyan érzésem volt, mintha szakmailag hazatérnék. Néhány hét alatt kiderült, hogy akiket addig nem ismertem – Kiss Jenő, Pogány Judit, Helyey László, Mucsi Sándor, Czakó Klára, Rajhona Ádám, Dánffy Sándor... – is jól illeszkednek a társulatba.

– „Csernák Árpád írásait néhány éve a véletlen hozta kezembe. Magát, személyét akkor még nem ismertem. Volt egy kiadónak valami könyvsorozat-terve, azt kellett végig olvasnom. De valahogy eltűnt az egész sorozat – átformálódott a könyvkiadás –, Csernák írásai viszont nem a történetekben, hanem a hangulatukban megmaradtak bennem. Hangsúlyozom, a hangulatukban. Abban, ahogy ő a létezésről beszélt.” – írta Lengyel Balázs A létezés tragédiája című recenziójában. Később

így folytatja: „Végigkövetve Csernák Árpád írói útját, világosan fellelhető ennek a pályának kemény nyomvonalai, egyértelmű, zárt karaktere. Hogy ez a pálya, ez az írásmód kétségbeesésen kegyetlen, önmagával, a világgal kíméletlen, az tény. De az is tény, hogy ez a pálya a mai magyar irodalomnak modern, formabontásokkal telített, a tudatregényekkel és az utánuk következőkkel rokon külön útja. Létrejött általa valami sajátos kezdeményezés, ha tetszik egy rés, egy ajtó vagy ablak, igaz, sivár világra, ahol a létezés érthetetlen, az ember egyedül van és reménytelenül társtalan. Olyan világ ez, amilyen, de az író leg-sajátosabb sajátja és igaznak igaz.” – Mit jelentett neked a kor talán legbefolyásosabb és legtekintélyesebb kritikusának szakmai elismerése, később pedig a barátsága? Úgy tudom, egy könyvhéten találkoztál vele először személyesen.

– Akkoriban mondta valaki, hogy egy ilyen kritika Lengyel Balázs tollából fölért egy díjjal vagy egy diplomával. Így hát, bár íródiplomát nem osztanak, én azóta „diplomás írónak” számítok. De féltetve a tréfát, valóban akkor kezdtem magam írónak érezni. Annál is inkább, mert az Újhold-Évkönyv 1990/2-es évfolyamát – amelyben a Rövid téli napok című novellám megjelent – így dedikálta: „Csernák Árpád írói társának...” és rajta kívül még aláírta Nemes Nagy Ágnes, Lakatos István, Balassa Péter. Ezt a könyvheti élményemet feldolgoztam az Ágnes, Balázs című írásomban. Közülük sem él már senki, és a kritikának ma már közel sincs olyan súlya, mint abban az időben, noha kiváló kritikusok, esszéisták, irodalomtudósok vannak, mint például Baán Tibor, Alföldy Jenő vagy Rónay László. Lengyel Balázshoz fűződő, (csaknem) haláláig tartó barátságunk dokumentumai a kötetnyi levele, amelyeket jó lenne egyszer gépbe írni és kiadni.

– Mit jelent neked a Búvópatak?

– Azt, amit egy taoistának a tao.

– Kifejtenéd ezt bővebben?

– Lao-ce mondta: „Ha a nagyszerű hall a taoról / Követi / Ha a közepes hall a taoról / Semmibe veszi / Ha a kisszerű hall a taoról / Kineveti / Ha nem nevetné / Nem is volna igazi tao.” Lao-ce ezzel természetesen nem azt kívánta közölni, hogy elítélné vagy megvetné azokat, akik semmibe veszik vagy kinevetik a taot. Ő csak közli aényt, hogy ugyanahhoz a dologhoz sokféleképpen lehet viszonyulni, de – ahogy másutt elmondja – nem hajlandó erről vitatkozni. Azt viszont eldöntheti, hogy kivel beszélgesse és kivel nem. „Ha egy emberrel beszélés, akivel nem kéne, az időt vesztegetted; de ha egy emberrel nem beszélés, akivel kéne, egy embert elvesztettél. A bölcs sem időt nem veszteget, sem embert el nem veszít.” – mondja Konfuciusz. De ezzel ő sem azt mondja, hogy ő bölcs lenne, csak, hogy a bölcs így tesz. Hasonló gondolat – nálunk, keresztényeknél –, hogy Isten minden, ami van. Isten mindenütt jelenvaló. Mi Istenben lakozunk, és Isten mibennünk. Persze, hogy hasonló, hiszen – ahogy Gandhi mondta –: „Minden igaz út ugyanahhoz az Istenhez vezet.” Vagy ha a filozófia felől közelítünk a kérdéshez – bár lehet, hogy eddig is ezt tettük –: Albert Camus szerint a filozófia nem különböző dogmarendszerek bemagolása, hanem az örökös, eleven gondolkodás. Nos, hát ezt jelenti nekem a Búvópatak: az örökös, eleven gondolkodás, az úton levést... Noha tudja az ember, hogy az útnak soha nem ér a végére, hogy a tökéletességre, a bölcsességre törekszik, bár tudja, soha nem lesz sem tökéletes, sem bölcs..., mégis az úton marad, folytatja az útját, mert tudja, hogy a megérkezés nem a célba érkezés, hanem az út megtalálása..., hogy akkor érkezett meg, ha elindult...

TUSNÁDY LÁSZLÓ

Csontváry a hideg szobában

Hideg van. Kint a szél a havat tarajos torlaszokba hordja. Elomló alakok, áttetsző ablakok... Látom, egyre látom a mi létezésünket. Szobám! Egy csodálatos úton indultam el. Gyermeki élmények, kedves arcok... Ó, jaj! Néznek és néznek, felémésztenek a gyávák.

*Korán győződtem meg arról,
hogy a világ eltévelyedett, és elvesztette
a magasság reményét.*

Nem! Életem nemes követség volt. Az ismeretlen ellenségek fekete epéjének semmi köze sincs hozzá. Némák szövetsége lett immár az irigyek csapatából.

Agyonhallgatás! Kezdetben szerettem a természet nagy hallgatását. Holdas éjszakák! Felhők között hajózik a föld ti-

tokzatos társa. Gyermekkorom ablakát csönd-rózsa érinti. Isteni pillanat hív, hogy menjek ki a friss harmatban megfűrödni. Repes a szívem. Azt akarja, hogy lépjek ki a házból. Semmilyen csalfa tánc nem varázsol el engem, mert már óriási terhet kaptam. Korán győződtem meg arról, hogy a világ eltévelyedett, és elvesztette a magasság reményét.

Hosszan kellett némának lennem. Nem találtam meg a titokzatos palota kulcsát. Hazám, miattad van ma is célom. Elmém hajnalfényeinek hittem, hogy a selyemhernyó lehet a természetes kincsed. Vonzott a jogtudomány, a gyógyászat. Nehezen találtam meg igazi küldetésemet.

Szegedi árvíz! Szennyes árban az ártatlan népem: történelmünk szörnyű látomása. Hol az igazság? Képzletben az élet tengerének a partján állunk. A Végtelen Fény vár reánk.

Emberiség, annyi energiát pazarolsz el egy év alatt, amennyi hatmillió év alatt halmozódott fel.

Hideg szoba, téli szél, titokzatos szigetem lettetek.

A titokzatos sziget – Csontváry Kosztka Tivadar festménye

Tusnády László

A titokzatos sziget

Igy szól a gölem: „Vég hull a titokra!
Figyelj; csodáld az én nagy-nagy hatalmam!
Más érték nincs itt, más hull tilalomba.

Keretet kapsz, hogy lásd, a semmi abban,
ajándék ez, patyolattiszta vászon.
A semmi-lényeg, ezt hordom magamban.

Jövendő létedet rád így sugározom.
E szép füzetet nyújtom még kezvedbe.
Művem csodáld úgy, ahogy rád ruházom.

Örök nevű világ lobban szemedbe:
költészet, melyből a szó elenyészett.
Tavaszt keress, zúzos télbe dermedve.

Volt festészet? A szellem légbe széled,
ha a semmi a szívekben virágzik.
Mindenki csak a hűs magányra ébred.

Az úr marad. Jelenünk így sugárzik.
Sokak számára holtág lett az élet.
Győzelmentől népek csapata fázik.

Kikötő nélkül ront hajó a szélnek.
Erdős utunkon vad vadak lapulnak.”
Csontváry jön. Tört szál kap tiszta létet.

„Bolond ál-fintor a félszre nem gyűjthat.
A jövő fénye általam kibukkan.
E tündöklés a kulcsa szív-kapuknak.”

„Nem érzed, mester, kiknek állsz az útban?
Az irigyeid ellened szegődnek.
Sorsos haragjuk tör a füttyszavukban.”

Repüljete! – szavaid ránk vetődnek.
Tanúja vagyok szerelmi varázsnak –
„Szentivánéji álom” lenne főleg.

Lángész-szemek szív-titkokat kiásnak.
Sziklától hullám tör meg, mint a réven.
Az ellenáll a dühös vágatásnak.

Fekete éjben, nap izzó tüzeiben
a végtelent idézi vízi hangjuk,
a gyógyulásunk e tánc ütemében.

Remény sziklája, erre kell haladnunk.
Erős a kőszál, hogyha a helyén áll.
Elemeket győz, megtöri hatalmuk.

Lovagok hangja festményről elem száll.
Lovakon ülnek, hős arcot mutatva,
összhang áramlik: a harcból elég már.

Életerő ez: nem térsz tévutakra.
Beavatottak ezek a személyek.
Jutsz völgyből völgybe, más-más változatra.

Tettvágy tör elő, szem titokba mélyed,
létet szolgáljunk, haladva ne sértsünk,
szintjét érjük el a nagyobb tökélynek,

és a szenteknek a titkát megértjük!

Rafael Pombo

A nap és a por

A por felszállt, vad örvényben kavargott;
s homályba tűnt a drága nap.
– Isteni csillag! – gúnyjal így rivalgott –
Hová lettél? – Ám merre útja tartott,
csendben haladt tovább a nap.

Megszűnt az orkán, s megtért az iszapba
a gyáva por; dics-pompától kiszabta
kékség-útján ragyogva
haladt tovább a nap.

Federico Garcia Lorca

Félhold

Hold halad a vízi tükrön.
Milyen nagy az ég nyugalma!
Megy lassúdan megjelölve
a vén folyó hullámfodrárt,
és ezalatt egy ifjú ág
beletekint, mint tükörbe.

TUSNÁDY LÁSZLÓ
műfordításai

SÁNDOR JÁNOS

Szenttornya, jöjjön el a te világod

Justh Zsigmond parasztszínháza

Meg kell, hogy ismerjék egyszer az én Isten áldotta népemet, az én pusztámat, az én délibábomat, gyopáros füvemet – az én jobbik feletem, (...) amely az anyaföldből fakad.

Justh Zsigmond levelei, 88. sz. levél
Feszty Árpádnénak Algirből, 1891. január 28.

1894. június 24-én színházat avattak az Orosháza melletti Szenttornyán. Építtetője a 155 éve született neczpáli Justh Zsigmond csak néhány hónappal élte túl a nevezetes napot, mert október 9-én, a franciaországi Cannes-ban, harmincegy évesen örök álomra hunyta le szemét. Világjáró volt a korán eltávozott. Tüdőbetegsége és kultúra iránti csillapíthatatlan éhsége készítette peregrinus életmódra. Mégis mindenhol visszavágyott a békési tanyavilágba, „Isten áldotta népe” körébe, mert – mint Feszty Árpádnak írta –, tőlük tanulta „az életbe vetett bizalmat.”

Egy Párizsból elindult utas, aki hazafelé tart

A neczpáli Justh-család 1451-ben nemességet nyert, ősi Turóc megyei família. Neczpál és a szintén Turóc megyei Tótróna a tizenkilencedik század végén még a család birtokában volt. A család egyik ága anyai örökség révén alföldi birtokra: Kutas, Tornya és Szenttornyára került. Itt, a békésmegyei Pusztaszenttornyán született 1863. február 16-án Justh Zsigmond. „Ily finom rajzú főt keveset láttam az életben – jellemezte őt Bródy Sándor – Ritka megjelenés különben is, különösen itt Magyarországon: szőke és kékszemű annak dacára, hogy tiszta sötét magyar vér folyik az ereiben és be tud számolni az őseivel, talán a tizenkettedik századig. (...) Gyengéd arcán mélység van, a szemeiben örökös éber figyelem és az egészet leheletszerűen, láthatatlanul, de érezhetőleg futja át valami kedves és bús melancholia. (...) Csupa érzékenység, olyan mint egy gyógyszerész-mérleg: megérez egy hajszálnyit súlyt és számot tud adni róla. Ez a rendkívüli tulajdonság jellemzi mint trótt, mint embert, ebben áll egyedül elsőnek és egyetlennek a mi irodalmunkban.” (A Hét, III. évf. 32. sz. 1892. augusztus 7., Bródy Sándor: Justh Zsigmond)

Jogi és nemzetgazdasági tanulmányait Budapesten kezdte, majd Kiel és Zürich után Párizsban fejezte be. A francia főváros hatalmas fordulatot hozott életébe. Megismerkedett Hippolyte Taine francia kritikus és irodalomtörténésszel, akinek hatására és tanácsára élethivatásul az írást választotta. Első

műve 1887-ben látott napvilágot. Haláláig számos novellája, cikke és hét könyve jelent meg. A vele egy évben született Herczeg Ferenc – a későbbi „írófejedelem”, aki gyakran vendégeskedett nála, – így emlékezett rá: „Tüdőbeteg volt, tisztában volt vele, hogy rövidéletű lesz és ez a gondolat, melyet bámulatos lelki erővel viselt, valami finom és mélabús glóriával vette körül arany-szőke fejét. (...) Nagy műgonddal dolgozó, írásait finoman csiszoló és tudatosan stilizáló költő volt. (...) A pesti írók Justhot literary gentlemannek nevezték, egyébként nagy tehetségű műkedvelőnek tartották.” (Herczeg Ferenc emlékezései, 285. p.)

Elhatalmasodó betegsége miatt 1890-től az év nagyobb részében orvosi tanácsra, délre utazott: Spanyolországba, Görög- és Törökországba; elidőzött a francia Riviérán, felkereste Szicíliát és eljutott Egyiptomba, sőt Indiába is. S bár Európa számos fővárosában szintén otthonos volt, minden ország és város közül szívéhez legközelebb Párizs állt. Párizs, ahová összegyűltek az európai arisztokraták, a forradalmárok, az anarchisták, az amerikai pénzmágnások, és ami a legfontosabb: írók, művészek, akiknek a párizsi légkör az éltető eleme. Ők alkották társaságának egyik részét. Másik részét a parvenü bonapartista világ. „Ennek a társaságnak tulajdonítják – írta Justh – a Párizsban ma annyira dívó szókimondó, bizarr modort, a dilettantizmust, a nők tanultságát és a sportkedvelést.” (Justh Zsigmond: Párizs elemei, 1889, A társaságról) 1888-as Párizsi napló-ja segítségével, írókkal ismerkedhetünk, szalonokat és műtermeket láto-gathatunk. „Justh Zsigmond legkevésbé sem idegen Franciaországban

A tornyai kastély

és Párizsban – állapította meg Valdegard, a *Figaro* kritikusa. – *Az arisztokrácia és a művészet világában sok régi és igaz barátja van.*” (Oroszázi Közlöny, 1892. május 14., A franciák Justh Zsigmondról)

Justh belevetette magát Párizs kavargó forgatagába. Nagyvilági életet élt, estélyekre járt, de otthonosan csak művészek körében érezte magát. Halász Gábor szerint „*a társaságban él, de az emberi szenvedés religióját vallja, realista, de fantasztikumokra vágyik. Kiábrándult, de szüntelenül újat kívánó gyermek, a »modernizmus« képviselője, amelynek Párizs a legigazibb székhelye.*” (Halász Gábor: Justh Párizsban) Számtalan neves ismerőse közt találjuk Anatole France író, Mark Antokolszkijt a miszticizmusba hajló orosz realista szobrászt és a szintén orosz népszerű festőt, Vaszilij Verescsagint; Pierre Coubertin bárót az ókori olimpiai játékok felelevenítőjét és természetesen Munkácsy Mihályt, akinek rendszeres vendége volt. A magyarok közül gyakran találkozott Türr Istvánnal és Némethy Emmivel, írói nevén Jean de Néthyvel. Párizsban ismerte meg Ambrus Zoltánt, a pesti Nemzeti Színház majdani igazgatóját is. Justh fiatalabb lévén Ambrusnál, elfogadta annak véleményét, és ezért 1888-ban megjelent *Művész szerelem* című regényét stílárís szempontból vele javíttatta át. (F. Ambrus Gizella – Fallenbüchl Zoltán: Egyedül maradsz, 44. p.) Színházba a Theatre Porte St. Martin, az Odeon és a Theatre Francois előadásaira járt. Ismeretséget kötött Eduard Chauffray díszlettervezővel és gyakran látogatta az általa Európa legmodernebb színész-nőjének tartott Sarah Bernhardt szalonját.

S ha belefáradt a mondén életbe, cigányzenét hallgatott a Cafe Orientaleban. „*Egészen más világba visz ez a zene – jegyezte fel. – A mi naiv, meleg, még az érzési stádiumban levő világunkba. (...) Mégis fel tud melegíteni s átengedem magamat szubjektív érzéseimnek. (...) A síró hegedű csak érzésről beszél – a lármás sziporkázó, illatos tömeg ennek ellenkezőjéről. Otthon jobb, itt könnyebb az élet.*” (Justh Zsigmond: Párizsi napló, 101. p.) A párizsi társasági élet felszínes csillogása nem vette el tisztánlátását. Kritikus szemmel nézte a társadalmi osztályt, melybe beleszületett. Ott hömpölyögtek a boulevardokon „*egyén mellett, egymást találgatva, csálva életre kelve mindazok, kik élvezetet keresnek és adnak; mindazok, kik az élet egész boldogságát egy pillanat gyönyörében látják, mindazok, akiknek az élet mesterkéltnek tűnik fel, mert maguk is azok, s tán még életüket is csak mesterséges módon tudják fenntartani. Itt fakad a csinált virág filozófiája... amely bár hervadhatatlan, de friss tán sohase volt.*” És kimondta a kimondhatatlant: ez „*a jövő nélküli múlt képe.*” (Justh Zsigmond: Párizs elemei, 1889. Párizs víziója)

*Nyújsunk egymásnak kezet,
mert a húr talán különbözik, de a hang ugyanaz*

Ő azonban – tudva betegsége rövid életre kárhoztatta – nem a múlt, hanem a jövő felé tekintett, a jövő felé, melynek előfutára akart lenni. Amikor 1888 májusában hazatért Párizsból, nem a világlátott emberek fölényét hozta magával a magyar ugarra, hanem a tisztánlátást és a túlélés kulcsát: a szabadon szárnyaló európai szellemiséget. Így lett Justh annak a nyolcvanas évekre felnőtt nemzedéknek vezéralakja, melyet műveltsége, empátiája és intellektusa egy új világ megalkotására ösztökélt.

A millennium felé közelgő Pest lázas építkezése és szellemi pezsgése sokban hasonlított a francia főváros Justh által jól ismert és szeretett légköréhez. Hazatérve párizsi mintára, ám

magyar szívvel, az itthoni szalonélet megteremtésén és felvirágoztatásán fáradozott. Társasági életet élt, és társaságot igyekezett maga köré gyűjteni. Bejáratos volt a kevésszámú irodalmi körbe, az arisztokraták palotáiba, és látogatta a művészek összejöveteleit. Pesti és szenttornyai otthona mindig nyitva állt ismerősei előtt. Barátokat, szellemi társakat keresett, akiknek társaságában véleményt alkothatott és véleményt formált. Ebben az időben jelent meg a *Párizs elemei* után, Justh második könyve a *Káprázatok*. Péterfy Jenő, a 19. század legjelentősebb magyar kritikusa ekkor így írt a szerzőről: „*Egy finom érzékű, előkelő körökben megfordult, külföldön járt, sokat olvasott ifjú, ki még ezer és ezer benyomásra áhító, ki előtt még csak új, friss, harmatos lehet az élet.*” (Péterfy Jenő válogatott művei, Justh Zsigmond: Káprázatok, 699. p.) Csakhogy a huszonöt éves ifjú ekkor már egyre jobban elhatalmasodó tüdőbajával küzdött. Érezte, kevés ideje maradt, ezért kettőzött erővel igyekezett nyomot hagyni maga után. Fő célja volt „*a Magyarországot képviselő osztályok s az igazi magyar művészek összehozása, egyesítése, hogy a társadalom mintegy támogatást találjon az irodalom s művészetben, ezek pedig a társadalomban.*” (Justh Zsigmond naplója, Hazai napló, 337. p.)

Hazai naplója – melyet 1889. március 15-étől június 5-ig írt – megismertet bennünket mindazokkal, akik körében napjait múlatta, akikkel a világ jobbításán fáradozott, és kikkel célja érdekében folyamatos szellemi csatározást folytatott. Legfontosabb vendégei és egyúttal vendéglátói is az arisztokrácia haladó gondolkodói mellett a Czöbel és a Jókai család, Feszty Árpád, báró Révay Simon valamint gróf Keglevich Imre – az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsának fia. Állandó vendéggöréhez tartozott Mednyánszky László festő-, Stróbl

Hazatérve párizsi mintára, ám magyar szívvel, az itthoni szalonélet megteremtésén és felvirágoztatásán fáradozott.

Alajos és Zala György szobrászművész; Hubay Jenő hegedű- és Korbay Ferenc zongoraművész; s a tollforgatók közül Bródy Sándor, Kiss József, Reviczky Gyula, Szabolcska Mihály meg a századvég méltatlanul elfelejtett elbeszélője: Gozdu Elek. Alkalmanként megfordultak nála az ünnepektől színész-nők: „*»a nagy Mari« (Jászai) és a »szép Mari« (Hegyesi); a világ legöntudatosabb naivája: Nagy Ibolya; a színpadon folyton siránkozó, az életben folyton gúnyolódó savanykás Rákosi Szidi; Prielle Cornélia az – elegáns; Békési Irma a – merész; és Krecsányi Vera a – vidéki színész.*” (Justh Zsigmond naplója, Hazai napló, 363. p.) Gyakran látogatták francia és angol írók, képzőművészek is.

Bár a „szalonélet” minden idejét lekötötte, részt vett a Magyar Műpártoló Körének alapításában, és egy művészeti folyóirat megindításán is fáradozott. Eközben az írást sem hanyagolta el. Rendszeresen küldött cikkeket, novellákat *A Hét* és a *Magyar Hírlap* számára. „*Reggeltől estig hajsza, több helyen felolvastam – panaszkodott Czöbel Minkának. – Egész nap zene, dal, felolvasás s okos konverzációk. Oly okosak vagyunk, hogy alig-alig bírjuk el a fejünk súlyát!*” (Justh Zsigmond levelei, 155. sz. levél Czöbel Minkának, 1892. április 4.) Miközben társaságbeli kötelezettségei, folyamatos szellemi csatái energiáit felemésztették, be kellett látnia, célja egyre elérhetetlenebb. A csalódott, beteg embert ösztöne a paraszti élet egyszerű, tiszta, természetközeli világa felé vonzotta. Hiába voltak nyitva előtte itthon és a nagy-

világban a szalonok, ő szeretett szülőhelyére, Pusztaszenttoronyára vágyott. Jól látta Mikszáth: „*Úgy kell őt venni, mint egy Párizsból elindult utast, aki hazafelé tart. Még rajta van kocsija kerekén a párizsi sár, lován (Pegazusán) a párizsi por, de gondolata már az alföldi szélmalmonok és a kútgémekeken jár.*” (Mikszáth Kálmán: Cikkek, tárcák 1905, Justh Zsigmond)

Mivel társadalmi osztályába vetett bizalma megingott, a szenttornyai dohánytermelő parasztokban keresett szövetségeseket. Segítségükkel akarta kidolgozni és megfogalmazni „*a jövő Magyarországnak az anyaföldben gyökerező filozófiai világnézetét.*” (Justh Zsigmond: A pénz legendája, Bevezetés) Ezért alakította meg számukra a párizsi szalonok népies, forradalmi gondolatokkal kacérokodó formáját: az olvasókört. És bár betegsége telente messzi déli tájakra űzte, a gólyákkal s a fecskékkel ő is visszatért a szeretett békési tájra. „*Csak itt – és kizárólagosan csak itt vagyok hon! – írta Czóbel Minkának Szenttornyáról – Hol vannak a cannes-i uralkodó és nem uralkodó hercegek, mint a mihaszna szó, amit azóta ejtettem? Mintha csak nem lennék önmagam. Hol vannak a holtak árnyai, amelyek ott folyton kísértettek? Az itteni első lány tavaszi felhő visszahozott a földre. Visszaadott önmagamnak.*” (Justh Zsigmond levelei, 155. sz. levél Czóbel Minkának, 1892. április 4.) Ahogy erőtlenedett a test, úgy acélosodott benne a lélek és az akarat. Célja érdekében tuszkulánomot teremtett magának Szenttornyán, ahová 1890 nyarától vendégeit várta, s akiket sajtáságos „kocsma-szalonjára”-ba is elvitt. Szabadidejét parasztjai körében töltötte. „*Én most a gányókat (dohánykertészeket) tanulmányozom. Egész külön világ, roppant érdekelnek*” – vallotta egy levelében.

1890 tavaszán Görögországban járt, és a görög kultúrával való találkozására drámai erővel hatott rá. „*Az Akropolisz, Zeusz temploma, a görög tájkép – s minden mi ezzel jár, lesújtott, érzem, élem az élet művészetét. Azt hiszem, e percben születtem, mint ember, mint művész. Azt hiszem, eddig vak voltam, s most látok*” (Justh Zsigmond levelei, tévesen 75., valójában 73. sz. levél Feszty Árpádnénak, 1890. április 25.)

A magyarságba vetett hite és a vidéki élet szeretete tette Justh odaadó szellemi társává Czóbel Minkát.

– jegyezte fel Athénban. „*A görög művészetért rajongok, értem, érzem. Azt hiszem, hogy az énem újjászületését is jelenti*” – osztotta meg Czóbel Minkával, szellemi társával katartikus élményét. Talán éppen akkor döbrent rá először, hogy mit is jelentenek számára új szövetségesei, a szenttornyai parasztemberek. „*Úgy érzem magamat, midőn ezzel a néppel vagyok szemközt – vetette papírra felismerését –, mintha az antik Görögországban lennék, mert hisz itt élet és játék, művészet és valóság összesimul. Van valami a népem világnézetében a régi görögök szelleméből, amely élni szeretett, mert szerette a napfényt, s amely stoikus volt az elmúlással szemben, mert természetesnek találta mindazt, ami létezik, s a lét jelensége, így a halált is.*” (Halász Gábor, Justh Zsigmond naplója, Justh itthon, 299. p.)

Úgy gondolta, a magyar parasztság életszemlélete és érzésvilága – a görög jellemmel hasonlítható sorsszerűségbe való belenyugvása és derűje – kiválóan alkalmas a klasszikus alkotások befogadására és felidézésére. Ez indíthatta arra, hogy az olvasókör mellé teátrumot is építsen, ahol színházat játszathat velük.

Honnan Justh színházszeretete? Kiss Margittól tudjuk, hogy magányos gyermekkorában „*társaságát nagyrészt csak hábszín-*

háza és könyvei jelentették.” (Dede Franciska: Justh Zsigmond az irodalmi dendi című doktori disszertációjában.) A nagy fantáziájú gyermek nyilván maga találta ki a történeteket, amiket kicsiny színpadán életre keltett. A színház és a színdarabok iránti érdeklődését később sem veszítette el. A kezdeményezésére 1883-ban angol mintára létrehozott *Debating Society* elnevezésű önképzőkörben például nyilvános előadáson vetette össze *Az ember tragédiáját* és a *Faustot*; Cannesban pedig részese Vay Péter saját szerzeményű némajátékainak. (U.o. 42. p. A két mű összevetésére *Az ember tragédiája* 1883. szeptember 21-i nemzeti színházi bemutatója adott alkalmat.) Ha pedig utazásai során európai nagyvárosokba érkezett – mint Czóbel Minka írta –, „*színházról színházba*” járt. Így azután tapasztalatai alapján hamar felismerhette, hogy a színház a kultúra terjesztésének élvezetes, új útja lehet.

Justh Párizsban sokat hallott Verescsagintól az orosz jobbagyszínházról, nyilván ismerte Andre Antoine Theatre Librében, műkedvelőkkel színre állított előadásait; tudott a német Otto Brahm Freie Bühnén folytatott naturalista színházi kísérleteiről és tájékozott volt az oberammergaui passiójátékok felől is. Nem lenne meglepő, ha népszínházi ideáljául ezek valamelyikét választotta volna. Ám ő egyikhez sem hasonlító, saját utat taposott ki magának. Döntésére a magyarázatot Mikszáth adja meg: „*Azt lehetne himni, hogy a nyugati kultúráért rajongott. Dehogyan. A magyar paraszttért rajongott. Rendkívül nemes, érdekes öslénynek tartotta, akivel érdemes bibelődni.*” És ő szívesen „bibelődött” velük, mert a szenttornyai parasztnak világa volt az ő világa. „*Milyen csodálatos véletlen, hogy én nem parasztnak születtem, mikor az érzésem oda húz – vallotta önma-*

Czóbel Minka

gáról – *Minék s mire jók az agyam kikészítette kategóriái?*” (Justh Zsigmond levelei, 161. sz. levél, Czóbel Minkának, 1892. május 10.) Mert emlékezetében nem a szalonok parfümillatú csevegéseit őrizte, hanem a gyermekkorában látott betlehemezéseket, pünkösdöléseket és a népi színjátszás sok más gazdag, dramatikus hagyományát, mely annyi örömet szerzett neki. Együtt élt parasztjai jókedvével és bánatával is. Bízott bennük és ők bíztak benne. Ezért választotta azt a járatlan magyar ösvényt, amelyen „Isten áldotta népét” végig akarta vezetni. Választásához két művésztől: Czóbel Minkától és Jászai Maritól megerősítést is kapott. Hogy miért éppen bennük bízott a legjobban, arra egy Minkának küldött levelében találunk választ: „Magában és Jászaiban látom a magyar szellemet ma leghatalmasabbban megnyilatkozni.”

Mindenben egy gondolatmenete a magyar néppel

„Volt időszak, amikor ez a világvégi »költőboszorkány« írta a legmodernebb Verlaine versmuzsikáit és a századvég démonikus sejtelemeit megérező költeményeket – jegyezte fel Szepesi Attila Czóbel Minkáról. – Befelé élő külön volt ez a poéta asszony (...) Justh Zsigmond és Gulácsy Lajos szellemi rokona, aki mind a józan hétköznapokon meg a téboly határmezsgyéjén egyensúlyozva idő előtt nyaklott bele az ürességbe. Ő viszont mindnyájukat túlélte, még költői virágkorát is.” Czóbel Minka Anarcspusztán született 1855. június 8-án és ugyanott halt meg 1947. január 17-én. (A Magyar Irodalmi Arcképcsarnok halála évét tévesen 1943-ra teszi. Kiss Margit – Czóbel életrajzírója – „1947-ben még téli vakáción tartózkodik, akkor hallja meg Minka halálhírére az újságolvasó Zsigmond Ferenctől.” Magócsy Ferenc: Kiss Margit élete és munkássága, Magyar Nemzeti Levéltár) Tanulmányait a párizsi Sorbonne-on végezte a francia, német és angol nyelvet is beszélő költő, a festőművész Mednyánszky László sógornője. Ő fordította először magyarra Verlaine verseit, majd németre tette *Az ember tragédiáját*, angolra pedig Petőfi Sándor költeményeit. Kedvelte a szabad verseket, de mindig visszatért a magyar alexandrinusokhoz, a Toldi versformájához. Költészetének ismerői Ady előfutárának tekintették őt. Életrajzírói, kutatói

Tönköl József Nélküled

Megőszülnek mind a rétek,
ropognak sáros vízdudák,
aztán az utolsó napon
havaznak mögöttünk a fák.

Úgy hallani a hóesést,
mintha fönt az Isten járna,
mintha szárnyával egy angyal
talpig minket bugyolálna.

Te futsz majd fehér erdőbe,
a Gógán összetört üveg,
vagy én állok üres kézzel,
gyöngyvirágok közt, nélküled.

szerint Franciaországban nem csak az irodalmat, hanem a francia paraszti életformát is tanulmányozta. Harmincöt évesen ismerte meg Justhot, és ismeretségük első percétől oly rajongva szolgálta őt, mint Mária Magdolna Jézust. Kapcsolatukat jól jellemezte, hogy Magócsy József szerint még házasságuk híre is felröppent a társasági körökben.

Már Czóbel első kötete, a *Nyírfalombok* is népies-nemzeti elkötelezettségről vallott. Irodalmi működésének tetőpontját 1890 és 1895 közé tehetjük, arra az időre, amikor mentora Justh Zsigmond volt. Mái is ismert versét, a *Száz szál gyertyát* Fráter Lóránt zenésítette meg. A versre és Fráter Lórántra így emlékezett Herczeg Ferenc: „Frátert Jászai fedezte fel Kolozsváron. (...) Fráter valami tökéletes módon egyesítette magában a magyar urat és parasztleányt. Pusztai mágnás volt. (...) Nagy szeretettel és csalhatatlan ösztönrel gyűjtötte a tréfás, hetyke, duhaj, gúnyolódó, szerelmes és bánatos parasztnótákat, a népballadákat pedig olyan drámai fokozással tudta előadni, hogy valósággal elragadtatta és magával sodorta hallgatóit. Ha nótázását hallgattuk, azt a benyomást nyertük, hogy ez jóval több az egyszerű éneknél, itt távol-keleti mélységek nyílnak meg, és rég kihunytt magyar tüzek lobbannak ismét lángra. (...) A magyar dal legnagyobb sikere az volt, mikor Fráter könnyeket csalt az igazságügy-miniszter szemébe. És milyen nótával? A Száz szál gyertyával, amely tulajdonképpen a »régis szép betyárvilágot« sírja vissza.” (Herczeg Ferenc emlékezései, 311–12. p.)

A világsavargó Justh és az örök vidéki „költőboszorkány” megismerkedésének történetét maga Czóbel Minka mondta el: „Sógorom b. Mednyánszky László festő, kézhez kapta irataimat, megtetszettek neki, elvitte, megmutatta Jókai Mórnak s Justh Zsigmondnak. E két kitűnősége a régi s az új magyar irodalomnak biztatott – nem mint udvarias férfi a nőt, – de mint a művész a művészársat.” (Az 1892. február 3-án feljegyzett sorokat Magócsy József: Az anarcsi Czóbel család iratai című munkájában idézi.) Justhot azonnal megragadta az írásokból áradó turáni nyugalom, tökéletes szellemi kiegyensúlyozottság és a konzervatív társadalmi konvencióktól való szabadulási vágy. Egész kapcsolatuk alatt következetesen „Kollégá”-nak szólította, és minden módon segítette művei megjelenését. Értője volt költészetének és támogatója törekvéseinek.

„Az élet, a szerelem, a halálról elmélkedik verseiben, s mindenben egy gondolatmenete a magyar néppel – írta Czóbel Minka és művei című recenziójában. – Az étellel szemben csak az álmodást mondja fehérnek, s mégis a legvégsőbb konklúziójában csak a vágytalanság, a való lesz nála az. (...) Ez a könyv magyar, pedig nincs se sallang, se paszománt rajta, magyar mondom, azért, mert a magyar faj látens világnézetére, fatalisztikus, szemlélődő, de azért, ha kell, nagy tetteket is szülő filozófiájára vet világot.” (Magyar Szalon, 1893, 664–71. p.)

A magyarságba vetett hite és a vidéki élet szeretete tette Justh odaadó szellemi társává Czóbel Minkát. Testvérével, Czóbel Istvánnal (Czóbel István (1847–1932) 1887-ben vette feleségül Mednyánszky Margitot, a festőművész László testvérét. Egyetlen megjelent könyve, a négykötetes *Die Genesis unserer Kultur*, Lipcsében látott napvilágot.) pedig egy újabb szövetséges csatlakozott hozzájuk. A filozófus, szociológus István a magyar arisztokrácia megújítását a parasztság segítségével akarta elérni, mert Justhhoz hasonlóan ő is úgy vélte, hogy a magyar parasztot mentalitása s a görög temperamentummal hasonlatos vérmérséklete hellenisztikusává nemesíti. S mivel hitt a műveltség megváltó erejében, Justh parasztszínházi kísérletének szükségszerűen ideológiai támogatójává vált.

FOLYTATJUK...

Regénylő hősök

Olvasólámpa KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

A siposi nagyrealizmus

Ugyanis regényt tartunk a kezünkben, két hősről beszélünk: akiről szól, s aki írta. Sipos Lajos tanár úr úgy gondolta, megírja Berda József kritikai pályarajzát. Az író ismert, itt külön bemutatást (bár szeretnénk) nem igényel. Ám, ki a bemutatott hős?

Ki költő? Kit tart költőnek a kánon? Hiszen Berda külön figura, „különös” versekkel, pláne sajátos életmóddal. Hová tege az irodalomtörténet? Melyik érdemi polcra helyezze? Lehet belőle tananyag? És egyáltalán: van-e, ki ismeri Berda Józsefet, a költőt? A könyvből kiderül, sokan vannak, a (magas) irodalom berkein belül is, de még fontosabb: városszerte tudják, ki ő, s miket verselt. Ritka példány. Az ilyet szerették, kerülték, elismerték a költészetét, fehér asztalnál vagy katedrán. Mások leszólták, a verselését összekeverték életmódjával. Pedig „csak” jó költő volt, és életvivő, -vívó ember volt. Ezt az egészséget, az egészben az embert hozza közel Sipos Lajos.

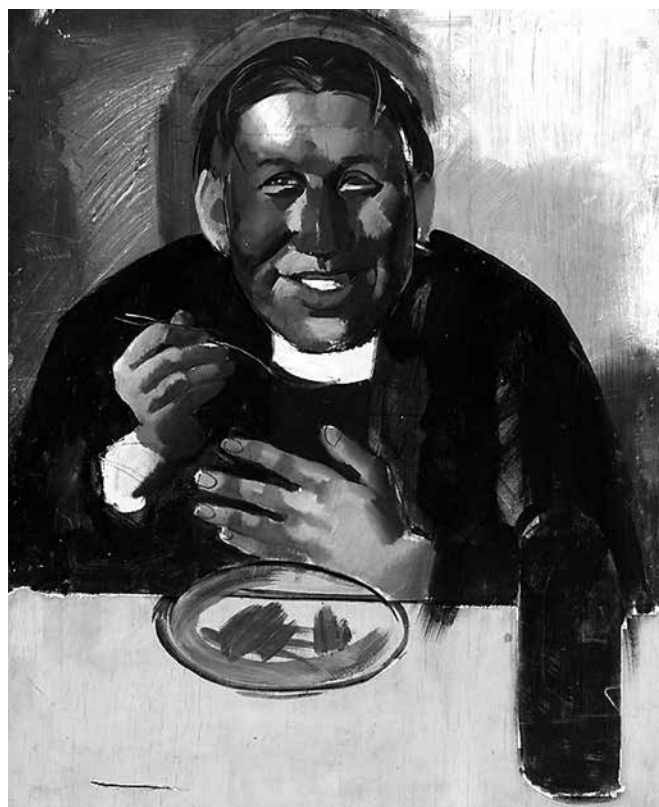
*Hová tege az irodalomtörténet?
Melyik érdemi polcra helyezze?
Lehet belőle tananyag?*

A 19. századi realizmus hangja, formája, gondolása, tartalma jelenik meg. Megidéződik Balzac, Victor Hugo, karakteres főhősök, érdekes cselekmények, kor, történet, jellemek, fordulatok, minden, mi emberi. Romantika és realizmus, nagyszerű alkotás, nem keverék, gyönyörű szintézis, (cuvée... ha nem lenne megbotránkoztató. E helyen, helyén való). A főhős, miközben szenvedő buzogó tehetségét – jönnek a versek, és élni márpedig kell. Élve verssel, versekkel él. Keresi önmagát, két fennmaradt önéletrajzából kiderül (33.), 1902–1920, az „énkeresés időszaka” (44.). Közben a romantika kőkemény, borzalmas realizmusba csap át: két világháború vonul át... rajta. Majd felszabadul, de élni kívánja önmaga életét. (Liberális, nemzeti vagy demokratikus ellenzéki lenne? Nem jelenti be, csak él tovább, és dolgozik. És költ.) Egy újkori magyar forradalmat (56) is átél, de ez már sok. 1966-ban eltávozik. Nem menekül, külföldre sem disszidál, feljebb száll – életművét, személyiségét magánygyűjtemények darabjai is ritka kincsként őrzik.

Berda, a kóborló gazdag szegény. „Társadalmon kívüli lény” (7.). A züllött kocsmák hangulatában hallgathatta a zongorista rekedtes hangját, amint szeretné a homokórát megállítani. De nem lehet, a homokóra csak pereg, pereg... Tekintélyes körök, nem cifra, de úri népség társaságában is megfordul. „Viselkedik”, sajátos modorát elnézik, vannak, akiknek tetszik, mások fity-

málják. Berda nem rest, odasújt egyenest, a nyárspolgári kép-mutatónak „beszól”, legyen, min csámcsogni. Kedvére van a rökönyödő tekintet látványa, talált. Illetudóan megköszöni, ha jó ismerőse beengedi az illemhelyre. Csak a dolgát végzi. Sok barátja volt, sokan kedvelték, szerették is. Keresték társaságát, fizetésként elfogadták verseit, még dedikációját is. A polgári élet sokszínűsége. Szívesen látták jó szívű, értő szakmai körökben, erős szálak fűzték például Kodály Zoltánhoz.

Verstan is megjelenik. Mire jó a vers? A költőnek, hogy megírja, hogy kiadja magából. És az olvasónak mit ad? Kiüt, megráz, felráz, libbent, zökkent, ringat, robbant, lök, ránt stb. Ez a verstől függ, meg az olvasó hangulatától. Ha érzelmi-tudati találkozások adódnak, külön ütés. Berda versei nem hagyják hidegen az olvasót. Megragadják. Szabadulni csak akkor lehet, ha átjár. Ha átjاراتod magadon. Már megérte. De hol a rím? A verstanások belekezdene. Hagyatkozunk Berdára. A könyv egy melléklete ez: *A rím halála*, Berda írta, az auto-didakta (360.). Hagyjuk a rímkovácsokat másra. Igen tanulságos írás. A versnél is a „Probléma” a fontos, amikor az értelem „pluszba öntudatosodik”. Az Anyag és a Lelkiismeret felsza-

Berda József – Aba Novák Vilmos festménye

badul – a költő a felszabadító. „A törvények által törvénytelenült Ember” visszatérhet önmagához. „és ez már nem a rímek, hanem az életakarás végtelenségéig tárgult kérdése”. Így fejezi be eszmefuttatását Berda József. Nem ringat, az biztos. Az autodidakta kitűnő esztéta volt. (Jó lenne, ha a tanult költők, az ítések megfogadnák érveit. Ehhez három melléklet áll rendelkezésre Berda írásaival, hozzá a levelezése és persze művei.)

Sipos Lajos, a tudós mester éles elmével és nagy írástudással fölvezet Berda művészetét, egyszerre viszonyít a versirodalomhoz, a líra megítéléséhez, és konfrontációt teremt kánonokkal, kimutatva, hogy Berda költészete megingathat irodalomtörténeti szentenciákat. Felvonultatva: milyenek a líratörténeti változások a 30-as években (136.), milyenek a viszonyok esztétikum és etikum (195.), esztétikum és politikum (228.) között, és azt, hogy az utolsó évtizedben miként módosultak a beszédmódok, a műfajok (271.).

Az 1982-ben megjelent Vargha Kálmán összefoglaló munkája után újabb információkkal, leletekkel készült nagyszerű könyvet tartunk kezünkben: minden, amit Berdáról tudni kell. Akiről a nagyérdemű eddig keveset tudott (sőt, nem is tananyag, kánonokon túl, kánonok felett). Egyéniség volt, egyéni lírával. Értékes, ez számít. 1944-ben végül megkapta a Baumgarten-kisdíjat, pénzjutalomban is részesült, majd jelentős összegű évdíjat is kapott. 1965-ben József Attila-díjjal tüntették ki. Vas István szerint „egyike a magyar irodalom öt legjelentősebb költőjének”.

A könyv olvasmányos, élvezetes, kortörténet is, korabeli fotókkal, vidám grafikákkal, és még DVD is jár hozzá. Íme, a Berda-mozi. És a közreműködők sora, köztük Sipos Áron ma-

gánarchívumával és filmes alkotásával. Minden együtt van: történetek, életjelenetek, látvány – regényes film, filmszerű regény. Hatalmas kutatómunka eredménye, változatos forrásokkal, művészi rendezés. A keményfedelű könyv könnyen forgatható, jól olvasható, ami a szerkesztést és a nyomdai kivitelezést dicséri. Az aprólékos gondossággal előre felvázolt tervezet nyomán kompozíció született. 366 oldal, udvarias-hálás köszönettel a legapróbb részletekig, valamennyi közreműködőnek, támogatónak, hosszú a lista, nem méricskélve az érdemeket.

Hát, így a végén felsóhajtunk: Apám, nem ígértél könnyű álmot. De szépet igen. Egy olyan költőről valósat, aki „felelős felnőttként gondolkodott a szavakkal...” A külső borítón a költő portréja (*Giron Emánuel munkája, az Újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjteményből*) összhangban a szövegben ábrázolt alakokkal, bekeretezve: békés, egészséges arc néz ránk egy polgári szoba faláról.

Romantika és realizmus. (Ó, és minden izmusok, és avantgárdisták...!) (Mű)ítész zsonglőrök játszanak e fogalmakkal és modelleznek műveket. Ám íme, korunk hőse: az Angyalföldről Újpestre került Berda József, utca is hirdeti emlékét. És Sipos Lajos, civilben Újpest díszpolgára, mesteri írói-irodalmi-történeti vonalvezetéssel a romantikát és a realizmust műalkotássá szövi. És felmutatja: íme, a globalizmus reneszánsz embere. S mindez a 21. században. Van még esélye az embernek. Ha...

SZ. TÓTH GYULA

Sipos Lajos: *Berda József, Kritikai pályarajz,*

Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest, 2016

Czigány György

Egysoros versek

Teológia

Titkokban élünk, érthetetlenben virágzunk.

Lenni

Vagyunk. Természetünk öröklét. Botrány a halálunk.

Vissza, vissza

Ugye, édes holtak, milyen sokat neveltünk?!

Sejtelem

Lassú csillagaival égeti testem a nem-lét.

Ez az

Esik. Itt zuhog még a gyerekkori zápor.

Teremtés

Zsúfolt Éden-kert támad föl egy káposztalevélben.

Létünk

Ha szeretet szülte, a halál is teremtés.

Liszt estéje

Gyászgondolám visz, nem tudom hova. Időm van.

Inferno

Régmúlt passió lapul, rák a csontjaimban.

Örökség

Ők nem, de él mohó fájdalom, létünk elborítja.

Corpus

Mindenünk ez a test s milyen megbízhatatlan.

És a hajó megy

Iszonyú részt venni az idő múlásában.

Pillanatunk

Nincs más, csak az, mi éppen eltűnik örökre.

Áll az ingaóra

Hadd mutassa a más időt, amelyre nincs szavunk.

Úton

Ha itt lubickol fénye még, hát hova lett a tó?

Éjjel

Rettegve virraszt velünk egy jázminbokor.

Szóval vágok rendet

Bence Lajos verseskötetéről

A 2011-es *Valami* című verseskötet után öt esztendővel, 2016-ban a *Pannon Tükör Könyvek* sorozatában, a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a zalaegerszegi Pannon Írók Társasága közös kiadásában, Halász Albert szerkesztésében megjelent a *Szóval vágok rendet* című könyv is. A ritkán jelentkező, jeles életutat maga mögött tudó költő minőségi kötete.

A *Szóval vágok rendet* a sorrendben hetedik önálló verseskötete. A viszonylagos szűkszavúsággal összefüggésben eszembe jut Pilinszky János híres mondata arról, hogy nem az a fontos, hogy hányat csap a madár a szárnyával, hanem az, hogy íveljen... És nyugodt lélekkel állíthatjuk, hogy Bence Lajos költészete ível, a szó legjobb értelmében. A tudománnyal, a kisebbségben élő magyarok sorskérdéseivel, az újságírással, és nem utolsósorban a szőlőműveléssel és a borászattal foglalkozó értelmiségi ember és írástudó újabb szép teljesítménye. Az élet teljességére törekvő alkotóé, aki – miként jeles tanulmánykötetének címe is árulkodik a kilencvenes esztendőktől – *Írott szóval* a megmaradásért küzd attól a pillanattól kezdve, hogy elindult az írói-költői-irodalomtörténeti pályán évtizedekkel ezelőtt. Egy olyan társadalmi közegben, ahol egyre fogy és egyre kisebb a kisebbség, ugyanakkor az életnek, a hétköznapiaknak megvan az a többlete, ami már a jugoszláv korszakban is észlelhető volt. A kötet egyébként a költő hatvanadik születésnapjára jelent meg, tehát többféle értelemben is élettrajzi és szellemi határkőnek mondható. Egy interjúban az ünnepelt ezt mondta többek között: „...*Ha nem tudsz mást, mint eldalolni saját fájdalommal s örömed: nincs rád szüksége a világnak – dorgálta Petőfi nagyon keményen a XIX. század költőit. Én is ezt*

Bence Lajos
Töredék

tehetetlenségünk
egyértelműsége már nem gáncsol
sokan vagyunk mi
»elkészt-korán jöttek«

szégyenünk is nemes szégyen
de viszolygástok indokolt:
nyakunkon
kötél nyoma,
de lázadásunk szükségszerű

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

vallom, és ezért a születésnap, önmegszólító versemben meg is idézem őt. Hiszem, hogy bőven van még teendőm, igyekszem is ellátni feladataimat.” (Gyuricza Ferenc: Hatvanadik születésnapjára jelent meg dr. Bence Lajos muravidéki magyar költő legújabb verseskötete. Zalai Hírlap, 2016)

Egyfajta ars poetica is lehetne ez a néhány szép szó, jelezvén a költő rendkívül rokonszenves felfogását és szellemiségét, morálját. *Születésnap (60 felé, a Mindenség felé, Élet-tortákkal övezve)* című versében egyébként nemcsak Petőfi Sándort, József Attilát, de Kosztolányi Dezsőt és Márai Sándort is megidézi, majd az utolsó sor biztató lendülete így szól: „...*talán, mégsem éltünk hiába...*”

Látványos és jelképszerű, hogy éppen Bence Lajos szőlőtől néhány méterre 2015-ben fölépült a Vinárium-torony, ahonnan egyébként négy ország felé lehet ellátni. A természet és a technika különös találkozása megihlette a költőt is, aki *Vízión a torony árnyékában* címmel írt verset az új kötetbe. A *Toronyszentelői mormolás* alcím is jelzi, hogy ő inkább az új létesítményt vitatók táborába tartozik, és itt a líra eszközeivel szól hozzá

Látványos és jelképszerű, hogy éppen Bence Lajos szőlőtől néhány méterre 2015-ben fölépült a Vinárium-torony...

a modern jelenséghez. Ahogy Szemes Péter írja: „...*szkeptikus a közel hatvan esztendővel későbbi uniós csatlakozást illetően is, tudva, hogy az sem fogja megoldani a fennálló nemzetiségi problémákat ... Ráadásul a lendvahegyi idillt, a személyes kisvilág békéjét megtörő kilátó megvalósulásának ugyancsak ez lett az eredője. A »bábeli gaztett-másolat« előbb a természeti, majd az épített környezetet teszi tönkre szigorú rendezettségével (FÁJREND-katasztrófa), azután a lelkeket mótelyezi...*” (Szemes Péter: Hinni a kaszaélű szavakban. Bence Lajos *Szóval vágok rendet* című kötetéről. *Pannon Tükör*, 2016/4. 75.)

Jellemző, és rá is vonatkoztatható, amit a kilencvenes évek végén eltávozott másik jeles muravidéki költőről ír: „...*hálások lehetünk Szűnyog Sándornak, aki irányadó és példamutató, az új kísérletezésekre mindig nyitott személyiség volt. Akik ismertük, ilyennek ismertük...*” (Bence Lajos: 20 éve távozott el közülünk Szűnyog Sándor költő és szerkesztő, kultúránk mindenese. *Pannon Tükör*, 2018/3. 74.) Ma már tudjuk, hogy Bence Lajos méltó kortársa és utóda az itt méltatott irodalmi személyiségnek. Többek között a már jelzett, szerteágazó tevékenysége és tehetsége okán.

S a *Vallani* után itt az újabb vallomások sora. Igen találó minden kötetcíme: *Szíves szívtelen, Létlelet, Napraforgó-papagáj, Rá-olvasások, Hazatérítő*, stb. Finom szójátékban sincs hiány, ám ez a játék sosem öncélú, hanem sokatmondó inkább. Miként

az új kötet cikluscímei is: *Tomboló türelemben, Megszólítalak, megszólítanak, Maradok, a szóval, maradok a szóban*. Némelyik egyszerű vagy egyszerűs vers is lehetne...

A kötet utószavában írja Magyar Ágnes *Bence Lajos újabb verseihez* címmel: „*Bence Lajos kötete érzékeny hangú, átszenvedett tanúságtétele a muravidéki magyarság valóságvesztésének. Panaszja mindannak, amit a posztmodernen is túli szlovén társadalomban a magyar nyelvű líra e köztes létérzésben képes magába sűríteni...*” Aztán szó esik itt még József Attila fájdalmának és „*didergő léthiányának*” emlékképpé lényegüléséről. Azért is érdekes ez a párhuzam, mert az is bebizonyosodik, hogy teljesen különböző korszakban és teljesen különböző történelmi-társadalmi viszonyok között is megtalálhatjuk az érintkezési pontokat a különféle életművekben.

Mint ahogy megtaláljuk ezeket a pontokat abban is, hogy a különböző nemzedékek is tudnak egymáshoz hasonlóan viszonyulni egy-egy sorsfordító történelmi eseményhez, példának okáért az 1956-os forradalomhoz és szabadságharchoz. Jelen esetben Bence Lajos verseskötetének első műve a *Vers magunkról, avagy kósza emlékek 56-ból (A Terror Háza falára)*. Mint tudjuk, ő a forradalom esztendejében született, tehát másfajta közelítés várható tőle, mint azoktól a költőktől, akik érett fővel átéltek az akkori eseményeket. Utóbbiak közé tartozik az a Buda Ferenc, aki húszesztendősen egyetemista volt akkor, és néhány verse miatt egyéves börtönbüntetés várt rá a szabadságharc leverése után. S ha már a Bence-kötet címében ott szerepel a „rend” szó, akkor érdekes megnéznünk azt is, hogy ez a fogalom milyen szerepet játszik más költőknél. (A „rendet vágni” egyébként mezőgazdasági kifejezés is, a kaszálással vagy az aratással kapcsolatos, és az egyenes sort is jelzi. A költő dolga pedig – Bence Lajos szerint –, hogy a szóval vágja a rendet.) Például József Attilánál, ahol a szabadságot szülő rend a legfontosabb, vagy éppen Buda Ferencnél, aki egy másfajta rendről szól igen drámaian. *Rend* c. versében ezt olvassuk: „...de nekünk / nem kell semmi rend, / ha tűz s terror teremti meg, / minékünk nem kell jóbarátság, / ha ágyúszóval magyarazzák, / miniket nem győz meg érv, sem eszme / bombázva és szuronyt szegezve!...” Nyílt költői beszéd, nem csoda, hogy Kádárék börtönbe zárták a fiatal költőt...

S a rend nemcsak a Bence-kötet címében, de a Terror Háza falára „írt” költeményben is fontos motívum. Buda Ferenchez hasonlóan a lendvai poeta ezt írja: „...*Rendnek kell itt lenni, / rendet fogunk tenni! / A csőcselékét be kell / fogni, s majd ha felnő, / felhúzni, felhúzni. / Bitóra föl, föl, / föl a csőcselékkel...*” Sok mindenre asszociálhat az olvasó. Egyrészt itt a hatalom szájába adja azt a költő, amit Buda Ferenc egyes szám első személyben mond ki. A „csőcselék” kétszeres emlegetetése akár Gerő Ernő hírhedt beszédével is párhuzamba állítható. A „majd ha felnő” pedig a tragikus sorsú Mansfeld Pétert idézi emlékezetünkbe, hiszen vele addig vártak a gyilkosok, amíg felnőtt lett, és azután végezték ki. A „*föl, föl...*” ugyanakkor az *Internacionálé* híres, hírhedt első szavait citálja. A mű egésze marandó emlékállítás is egyben, és benne „...*tömegsír itt / minden rekettys, az / anyaföld országos / ravatal, 301-es parcella / minden erdőszél, temetőárok...*” Érzékletes, drámai képek, akár Nagy Gáspár híres 1956-os költeményeinek rokonai, másrészt még Vörösmarty Mihály romantikus víziója is eszünkbe juthat arról, „...*hol egy ország süllyed el...*”, a nemzethalál jegyében. Szemes Péter szerint: „...*56-os nyári születését követő csecsemő-erősödése a kibomló forradalomé, világraeszmélése lyukas zászlók su-*

hogásának és az országos ravatal mártírjai szentségének emlékével teljes, mely – ha haloványan is – máig átsüt a homályon, belülről fáj, szólásra készíti...” (Szemes Péter i. m. uo.) S közben szinte kozmikus nő a hiány, és a fájdalom, beleépítve a „*Zöld erdő harmatát, / piros csizmám nyomát, / Hóval lepi be a tél...*” – féle, több száz éves népdalrészlete is emeli még magasabbra a líraiságot. A költő vallomása, hovatarozása tehát egyértelmű itt, jeles elődeihez és kortársaihoz méltó, olyan írástudókhoz, akik a magyarság sorskérdéseit minden korban föltették.

A történelmi érzékenység, a borzalmak kimondása mellett természetesen más hangvételnél is tanúi lehetünk eme kötet olvasása közben. Van itt némileg groteszk nyelvjáték, van a költészet értelméről szóló elmélkedés, van, amikor földidezi a hajdani egyetemi diákkor elemeit és máig élő hatásait, van, amikor morgolódik a lendvai szőlőhegyre épített kilátótorony ellen, és van, amikor néhány sorban tűz tollhegyre jelenségeket. Sokhúru költészet ez, aligha beskatulyázható. Biztos pontja ugyanakkor a hit és a magyarság összefüggése, ahogy a már idézett utószóban olvashatunk az átszenvedett tanúságtételről. Természetesen nemcsak ennek a kötetnek a sajátosága mindez, de átlengi az egész eddigi életművet. Gyurácz Ferenc szerint: „...*Lírájának, lírai énjének karaktere és kötöttsége tipikusan korszerű és magyar: a világba vetett s egyre inkább magára maradó modern-posztmodern személyiség gondjai ugyanúgy lecsapódnak verseiben, mint a nemzeti-nemzetiségi közösségi helyzetéről fölvetett, gyakran csak egy-egy jellemző vonást vagy észrevételt rögzítő létleletek...*” (Gyurácz Ferenc: Bence Lajos kacagása. Muratáj, 2016/1–2. 11.)

Ő is azon költők társaságába tartozik, akik a mindenséget próbálják versbe venni, az alfától az omegáig, és közben a lé-

Bence Lajos – fotó: Gyuricza Ferenc

tezés materiális elemeit is igen fontosnak tartják. Akár Babits Mihály-i, akár József Attila-i értelemben. Szép példa erre a *Hiszkegy a kiábrándulásra (mindennapi használatra)* című verse. Valóban: egyfajta „szellemi használati utasításnak” is fölfogható ez az áradó szöveg, a létezés égszére kiterjedő HITRŐL. Mondják persze gyakran, hogy valamiben mindenki hisz. Ki Istenben és a teremtett világban, ki pedig a barátságban vagy a szerelemben, esetleg egy jó ételben vagy időtöltésben. Költőnk esetében az utóbbinál egyértelműen többről van szó. Már a vers hangütése is könnyen útba igazítja az olvasót: „*Hiszek a hitben, / és hiszek a szóban...*” Hit és költészet ölelkezik itt össze annak tudatában, hogy a valódi művészi alkotás csak kegyelmi állapotban jöhet létre. Idekívánkozik egy szellemi követőjének, Zsebők Csaba költőnek egy mondata: „...*Lajos nem mellékesen a szenvedélyt és a nyugalmat egyszerre hihetetlen harmóniában hordozza, és ki is írja magából...*” (Rákóczi Piroska: Olvassunk együtt verseket – beszélgetés Zsebők Csabával. Egyházasberzsenyi Berzsenyi Családi Egyesület, 2017. május) A szenvedély és a nyugalom aztán elmondhatja vele ezt a sajátos, ízig-vérig mai és magyar *Hiszkegyet*. A természet apró és gyönyörűségei, a felröppelő hírek épp úgy helyet kapnak itt, mint az „egy isteni örök igazság”. Itt persze nem lehet nem meghallani ama bizonyos, a két világháború közötti korszak híres sorait a *Magyar Hiszkegyből*, és ahol Magyarország feltámadásáról is szó esik. Világos, hogy a két történelmi és társadalmi környezet alapvetően különbözik egymástól, ugyanakkor vannak dolgok, amelyek minden időben elsőbbséget élveznek. Ezek között helyet kap a versben az „*elve elrendeltetés*”, ami pedig Kálvin János, a nagy reformátor tanával szembeesíti a befogadót. Lendület és energikus versbeszéd ez, imádságos befejezéssel. „...*hiszek az elmében, s az észben, / mely a Földről száll az Égbe, / hiszek a bűnbocsánatban s / az áldásban, hiszek az Észben / és a közös Akaratban / (Amen)*”. Ugyanakkor az sem kétséges, hogy egyfajta szellemi „hadüzenet” mindenfajta kiábrándultság ellen.

Ő is azon költők társaságába tartozik,
akik a mindenséget próbálják
versbe venni, az alfától az omegáig...

Látjuk tehát, hogy Bence Lajos költészetétől nem idegen az ünnepélyes, és a pátoszt is megjelenítő hang, azonban azt is láthatjuk, hogy hasonlóképpen kedves számára a nyelvi játék, a groteszk és az ironia is. Terjedelmesebb megszólalásai mellett a tömörségre törekvés, a végső egyszerűsítés igénye. S ha már az imént az eleve elrendelést is érintettük, akkor éppen a játékosság jegyében fogant másik jelenségről sem árt szólnunk, a *Karma karma* című vers kapcsán, méghozzá azért is, mert ez a játék csak magyar nyelven képzelhető el... És nem is a sorsról vagy az újjászületésről van szó, hanem a keleti tanokban oly fontos fogalomról, ami nagyjából következményeket kiváltó szigorú törvényt jelent a hindu, taoista vagy buddhista tanításokban. Az meg igencsak különös, hogy nyelvünkben ugyanez a hangalak mást is jelent. Az azonos alakúság szabályai szerint. További érdekesség, hogy ezúttal a pince, a szőlő, a bor lehet ott, a háttérben, hiszen ilyen sorokra bukkanunk: „*Nyisd ki az ablakot, / vetkőzd le, ami rajtad felesleges, / s mint szőlőszem, örömben / önként, engedve a közelgő / Performance-i nyomás, / a gyönyör szélére sodródva / átadva magát az élvezet / sodró árájának...*”

És így tovább, és így tovább. Életöröm árad ezekből a sorokból, egészen addig a profán közlésig, hogy: „...*csak a kehelyben / na maradjon...*”, és a be nem teljesülő öröm lesz a karma karma...

Az ilyesfajta ötletek egyébként kétségtelenül rokonítják Bence Lajos hangját Péntek Imréével, annak a költőnek a hangjával, aki barátja, költő- és szerkesztőtársa. Ráadásul harcos-társak is a muravidéki és a zalai irodalmi élet szervezésében, a tudatos alkotómunkában. Néhány, a Péntekre is jellemző szójáték álljon itt pl. a *Máskor meg ilyenek jutnak eszébe...* (Egy régi költőre az uniós csatlakozás kapcsán) című szövegből: „...*nem indul / új ERŐ-szak a / Terror tanszéken, / Sem Ma, sem Tegnap, / Nem térít el a MATÉR-ia / ia-ia-ia...*” Vagy éppen: EU-TANÁZIA... Fricskák, ötletek, játékok. Nem mindig a „magasröptűség” jegyében, de gyakran táptalajt adnak a szabad asszociációknak. Hasonlóképpen ilyen minőségeket fedezünk fel a *Rövidék* és a *Közbülső helyzetben* néhány soros „szösszeneteiben”. Pl. ezen a módon: „*mert nekiröppültél / a napnak / a szíved is átforrósodott // csak a csőröd / lett szabálytalan / valami bentről / feszíti*” (Sirály) Vagy így: „*közbülső helyzetben: / két kő között / tekerőzöm*”. Haiku „mértű” miniatűrök ezek, ám nem számolván az ősi japán műforma szabályaival. Szellemileg mindenképpen azok rokonai, egyfajta „verscsírák” gyűjteményének is fölfogható írások.

Persze ezek a lélegzetnyi művek inkább kirándulások a szélesebb ívű versek világából, mégha teljesebbé teszik is az összképet. Bence Lajos akkor van igazán otthon szellemi világában, amikor egy-egy terjedelmesebb gondolatfolyammal mondhat fontosat. Például amikor a Magyar Ágnes emlegette „valóságvesztés” izgatja. Ebből a szempontból is igen fontos vers *A jövő pusztítóinak*. A szent dolgokat elveszejtő emberről (emberiségéről?), a valóság- és értékvesztés okozóiról, s a végén a keserű kérdéssel: „...*kérdem én, lesz-e ki / felmászik, felkúszik / úttalan utakon a Hegyre, / s talál-e Olajágot?*” Egyértelmű az utalás a béke ősi jelképére, hiszen Noé bárkájába is olajágot hozott a galamb, az ókori görögöknél is fölbukkan a békesség eme szimbóluma, és Jézus is az Olajfák hegyén töltötte utolsó földi éjszakáját. Az egyéni sors kételyeire épp úgy gondolhatunk e mű kapcsán, mint a kisebbségre vagy az egyetemes emberire. Sőt, akár a kozmikus távlatok elveszejtésére is.

Így összetett ez a líra, főleg azért, mert mindezeket a rétegeket célba veszi, a mélységeket és a magasságokat egyaránt megszólítja. A *FÁJREND-katasztrófa* (apokaliptikus látomás orwelli időkből) mindezt még erőteljesebben teszi. Némi fanyar játékkal már a címben is, aztán tovább a természetpusztítás jeleivel, míg nem a József Attila-i „*hol a szabadság a rend*” újbóli föllemegetésével. Persze a középpontban folyton a magyarság sorskérdéseivel, hiszen a *Jövendőmondó újévre* vagy a *Himnusz-töredék a XXI. századra* soraiiban Kölcsy-féle nemzeti imádságunkra felel, a maga korának élményeit tovább mondván 1823 óta...

És érinti a költő cselekvés lényegét, netán annak hiábavalóságát is, itt meg Vörösmarty kései utódaiként. Afféle „vidéki költő” arcmásában. Óvatosan int a minőség őrzésére, a „szemét” méltó helyre távolítására. A *Reciklált téma és vers* (A „szemét” téma újbóli körüljárása) befejezésében így figyelmeztet: „...*S légy fogékony minden változásra, / s arra is, mi úszik az árral / és szembe vele, s van-e / szemrevételezve?*” Magas nála az erkölcsi mérce, nem adja alább... A már emlegetett „talán, mégsem éltünk hiába...” biztos tudatában.

SAITOS LAJOS

A léggömb

Hosszúra nyúlt, kényszerű szabadidejével – több száz vagy inkább ezer sorstársával együtt – nem igazán tudott mit kezdeni Z., pedig tettekre készség feszült örökké zsigereiben. De bármihez fogott is mostanában, balul ütött ki. Így aztán kedve hamar lelohadt, hiszen a kísértet ott settenkedett körülötte: hátha nem sikerül...?!

Szokásává vált ez idő tájt az ablakba állni s eltűnődni, saját bezártságából így tekintett a nélküle zajló világba. S megtanult látni is a sok mihaszna nézelődés közepette. Látni, mint ahogy egyesek képességévé válik a sorok közti olvasás. Hasonlítgatta hát a dolgok színét és fonákját. Megpróbált a kisebb gondok elkendőzése helyett a nagyobb bajok mélyére nézni, és viszont. Mert „tetézi, ki elfödi a bajt” – motoszkált agyában az illyési gondolat. Miközben folyton azon töprengett: ki vagyok én? miért jöttem a világra?, mit akar tőlem a világ?, s mit akarok

én? – filozofálgatott. – Holott volt idő, amikor már bizonyíthatott. Csak hát a folytonosság valahol megszakadt.

Míntha ezekről a kérdésekről beszéltek volna az imént a pszichológusok is a rádióban, amit csak megszokásból, „háttérként” működtetett szobájában. S ekkor pillantotta meg a keleti égbolton a léggömböt. Egy hólégballont vitt a légáramlat ott, fönny, a kosárban egy emberrel, s hallani vélte a gázéző morajlását. Lám, annak az embernek ott, a kasban sikerült; ha éppen a repülés volt valamikori álma. Hiszen aki még nem próbálta, nem is tudhatja, milyen is a világ más perspektívából.

Ekkor világosodott meg Z. előtt az élet értelme; hogy a csodát nem várni kell, hanem nap mint nap tenni értük... S ahogy ezt kigondolta, az ablak szegletében, a léggömb már el is tűnt látómezejéből. De reményei megmaradtak.

Németh István Péter

Vízöntő

Udvardi Erzsébet festményére

Nem látszik a menny boltja odafenn.
Fölér csak hamarost a Nap. Ragyog a magasba, honnan majd a kútba tekint szépen. Zodiákus szerint pillanatra a fakerék sem forog el még.

A másik vödörbe víz, olyan kék zúdul, akárha a képről lemaradt ég. Fogadja már vödör vizét vödör, ám körötte mind szétömöl, nem fogva föl azt lenti edény, földre s a mély fele hull a fény; közé a cement-gyűrűknek hogy, akár sárgadinnye, hűlhet,

bár nem látni – a Napocska legalul, míg a nyirkos kötél lazul. Éppúgy a gyermek is láthatatlan, de a Vízöntőnek már szíve alatt van, s mintha Erzsébet érte könyörögne: legyen néki könnyebb a vödre.

Vízöntő – Udvardi Erzsébet festménye

DEBRECZENI TIBOR

Az iskolai nevelés és a jövő

Kapcsolódó vélemények, jegyzetek, értekezések, méltatások, kritikák

*Kedves Mindenki,
aki írt, és aki olvasott, aki szkeptikus,
aki optimista, s aki realista!*

Nem elemzem a szövegeket, nehogy befolyásoljak. Annyit mindenesetre közlök, hogy az írások mind felelősen fogalmazottak, odafigyelésre érdemesek, akár élményszerűen személyesek, akár tudományosan aggodalmasak, akár mély merítésűen kritikusak. Ami nekem személyesen jólesett, mindből áramlik a szeretet.

Hogy a döntéshozók mit szólnak hozzá, nem tudom. Válaszolhatják; nem aktuális. Egyet mindenképpen tudomásul kell venniük: A nevelés ügyét, aminél mi nem ismerünk fontosabb megoldásra váró feladatot, nem lehet marginális ügyként kezelni. És még egyet világosan kell látni: számtalan tényező befolyásolja a nevelést, de a legfontosabb a szülő és a pedagógus. A döntéshozóknak a nemzet, a jövő érdekében, őket kell mindenekelőtt illő és méltó helyzetbe hozni.

Netán, ha az én inspiráló írásomra már nem emlékeznel, közlöm újfent.

Debreczeni Tibor

Az iskolai nevelés és a jövő – utópisztikus volnék?

65 éven át – nem tévedés – tanítottam. Több korszak több iskolájában. Karácsony Sándor pedagógiájának és a mellérendelésen alapuló drámapedagógiájának híve lettem. Az utolsó 25 évben tanítóképző főiskolásaimat próbáltam meggyőzni pedagógiai szemléletem és módszerem eredményességéről, s arról, hogy a drámapedagógia otthonos a tantárgyi nevelésben és a színháziban is.

A magyar jövő és az iskolai nevelés kapcsolatáról, gondoltam, leírom, mit is gondolok. Most, hogy lassan kikopok az életből. (Újabb kerekszám közelébe kerültem.)

Fogalmazhatnék ekként is: Ha én kerülök döntési helyzetbe valamikor a rendszerváltás után (szólok egyes szám első személyben):

– Tudatosítom minden módon, hogy nemzeti alapon álló, demokratikus, polgári társadalmat akarunk létrehozni, melynek eléréséhez és tartósításához nevelési-oktatási reformot – a sorrend fontos – kezdeményezzek.

– A nevelés-oktatás legfontosabb terepe a család és az iskola. Éppen ezért ezek anyagi és erkölcsi támogatását minden más politikai cél elé helyezem.

– Az egyetemi és főiskolai pedagógusképzés szakmai színvonalának növelése mellett – a természettudományos szakoknál is – hangsúlyos szerepet szánok az emberi lélek megismerését segítő ismereteknek, valamint a személyiség- és élményközpontú metodikáknak. A posztgraduális továbbképzéseknél ugyanúgy.

– Tudomásul veszem, hogy nem mindenki alkalmas arra, hogy nevelve tanítson. Alkalmassági vizsga nélkül tehát senkit nem bocsátanék a pályára. Pedagógus csak a legkvalifikáltabb, a legrátermettebb jelölt lehet.

– A nevelőpályát azzal is vonzóvá igyekszem tenni, hogy az ott, hivatásszerűen dolgozókat más értelmiségi pályákhoz hasonló magas fizetési kategóriába helyezem. Meg is fogalmazom: semmi nem lehet fontosabb az embernevelésnél.

– A heti órák számát csökkentem, 18–20 órában maximálom. Leterhelt pedagógustól nem várható minőségi munka.

Őstörténet – Ország László elektrográfiája

– Az osztály létszámának felső határát 20 főben jelölöm meg. Nevelés nagyobb létszámú osztályban elképzelhetetlen.

– Az órán kívüli közösségi összejövetelek, művészeti, sport és más szakkörök, mint nevelés szempontjából kivételes lehetőségek, megkülönböztetett figyelmet érdemelnek. Az irányítókat magas óradíjban, tiszteletdíjban igyekszem részesíteni. Az ifjúsági szervezeteket, mint a cserkészet, kiváló vezetők képzésével is támogatom.

– Hangsúlyt helyezek arra, hogy a nevelési, oktatási intézmények vezetői csak empatikus, szakmailag kiváló személyiségek közül kerülhessenek ki

– A pedagóguskar női túlsúlyának csökkentése halaszthatatlan. A férfi tanárok az iskolai tantestületekben nélkülözhetetlenek.

A VÉGÉN, SZKEPTIKUSAN: – Gondolom, ennek az írásnak is az lesz a sorsa, mint annyi másnak. Félretéteik.

S a legvégén, optimistán: Hátha lesznek néhányan, akik elolvassák a fentieket, s találnak benne termékenyítő gondolatot. Sőt, azt is el tudom képzelni, hogy egyszer majd, a nyolc dédunokánk valamelyikének a kezébe kerül ez az írás, mint amolyan pedagógiai végrendelet, csettint egyet az ujjával, felforrósodik az agya, s azt mondja, Vajda Jánost idézve: „*Lehet még itt valami!*”

Csuka Bálint, gyakorló pedagógus, helyettes polgármester

Szeretett Tanár Úr!

Amikor Pukánszky *Neveléstörténet* című könyvével ismerkedtünk, az első mondatok egyike egy etimológiai magyarázat volt, a *paidagogosz* szó jelentését, eredetét magyarázta. Gyermekvezető, gyermekkísérő. Tibor bácsi óráinak, színi előadásainak, irántunk mutatott érdeklődésének, szeretetének, a meg tapasztalt légkörnek, a kiszállások szépségeinek, örömeinek, nehézségeinek hatása felbecsülhetetlen kincs mindannyiunk számára, akik részesei lehettünk mindannak a csodának, amiben Isten kegyelméből részeltettünk Kőrösön. Tanár Úr igazi csupa nagybetűs PEDAGÓGUS, a szó legnemesebb és legteljesebb értelmében. Mindnyájunk életét végig kíséri, alakítja akár tudattalanul is, mint gyermekeiét a gyermekvezető hatása. S hogy miért ragadtam pennát, akarom mondani klaviatúrát, hogy mindezeket elmondjam? Legutóbbi jubileumi összejövetelünkön Tibor bácsi, ha halványan is, de kételyeinek adott hangot, vajon pusztába kiáltott szó volt-e ez a 65 év, s benne a 25 évnyi kőrösi, kemény munka. NEM, NEM és NEM! Szám-talan ma munkálkodó tanító pedagógiájának meghatározója, akár tudatosan, akár tudattalanul mindaz a csoda, amit ott együtt átélhettünk. Ha nem így gondolnám, már nem lennék a pályán. Ígérem, hogy azt a szellemiséget, szeretetet, amit ott kaptam Tanár Úrtól, tovább is adom a lehetőségeim és tehetségem szerint, és meggyőződésem, hogy ezt teszi még rajtam kívül sok-sok egykori kőrösi diáktársam is.

Vidáné Kósa Orsolya gyakorló pedagógus

Kedves Tibor bácsi!

A régi 40-es létszám, mert én is ennyivel kezdtem, már elképzelhetetlen, ott tanítani – oktatni – nevelni nem lehet! A mos-

tani 28–30 fő sem ideális, talán a leírt 20, az valóban jó lenne, de a fejkvóta miatt nem megy! Én már régen fújom, hogy egy csomó pedagógusi pályára alkalmatlan személy van a pályán, és a régi motorosok közül sem az van ott, akinek ott kellene lenni. De tegyük össze a kezünket, ha jön egy új kolléga, és főleg, ha maradni akar.

Mi ugye református szellemiségű iskola lennénk, de azt hiszem, csak a lelki gondozás az, ami hiányzik az egész mindenségből! A „nagy” fenntartóról most hadd ne írjak semmit sem! Unom az át nem gondolt, kidolgozatlan, szakmaiatlan tankönyvcsaládokat, a nyavalya sem tudja, hogy hányadikat tanítom már! Unom, hogyha valami „jót” akarok adni a gyerekek kezébe, akkor csináljam meg én! Elég volt! És persze ennyi év után még portfóliózzam is, mert csak akkor kapok több bért! Megcsináltam, 1 évembe került, teljes óraszám mellett, családdal a hátam mögött, szabadidő nulla, pihenés nulla, teljes kimerültség az IGEN!

Én még azt is hozzátenném, hogy az „igazi” pedagógusnak 10 évente 1 év fizetett szabadságot adnék, hogy valóban pihenjen és feltöltődjék. Esetleg szembesülhetne addigi munkájával, terveivel. A továbbképzéseket is átgondolnám, mert így nem jó.

*...művészeti, sport és más szakkörök,
mint nevelés szempontjából kivételes lehetőségek,
nagyobb figyelmet érdemelnek.*

*Dr. Botos Katalin nyug. egyetemi tanár,
az Antall-kormány minisztere*

Lásd, Tibor, azonnal válaszolok.

Remek írás, minden szava arany. Mit fűzök hozzá: Ami pénzbe kerül, azt annak idején megakadályozta (volna) a pénz szűkössége, (ha lett volna is rá szándék. Beke Kata ilyesmit szorgalmazott) Az állam eladósodottsága gát volt. (Pedagógusbéremelés, osztálylétszám is ennek a függvénye.) De persze sok minden van, ami nem teljességgel pénzkérdés. Azt meg az az ideológia akadályozta meg, amely uralkodóvá vált. Hiába, hogy Antallnak tulajdonítanak olyan szavakat, hogy csak a keresztény Magyarországnak van jövője, már az első kormányzat alatt is a liberalizmus volt a legjelentősebb áramlat. Nem annyira a nemzeti liberalizmus- annak én is veled együtt, híve vagyok. Legnagyobb alakjai mindig is érdeklődésem középpontjában álltak. (Eötvösről elnevezett társaságot alapítottam 1988-ban, ami sajnos a rendszerváltással megszűnt létezni, mert nem volt időm rá... és más nem volt, aki felkarolja...) Óriási hiba, hogy az ifjúsági szervezetek országosan megszűntek, csak vegetál a cserkészet is. A pedagóguskar meg olyan volt, amilyené tette a 40 év. Emlékszel még a Dabas-Sári cirkuszra az iskolaügyben? Rettenetesen igazad van az elnöiesedettség és a pedagógusi alkalmasság kérdésében. De egy olyan társadalomban, ahol a pedagógusbérek az utolsó előtti helyen vannak (utolsón az egészségügy-szociális) a társadalmi presztizsben, meg a pénz az első helyen, menthetetlenül elnöiesedik a pálya. De mindent egybevéve, OSZTOM A TACE PAO MINDEN SZAVÁT.

Botos Kata

Sz. Tóth Gyula tanár,
a *Tanári notesz könyvsorozat* szerzője

Kedves Tibor, köszönöm, elolvastam a nevelésről szóló írást. Magam is hasonlóan vélekedem, és teszem közzé publikációimban, a *Tanári notesz* sorozatban, mint például hosszabban a 12. kötetben is, amelynek már ez a címe: *A megbillett Éden*.

Te is, én is letettünk valamit a pedagógusképzés katedrájára. A Zsolnai-programban (ahol sok időt töltöttem) már néhány olyan elem megvalósult, amiket Te is felhozol. Úgy veszem észre, mostanában arról az alapvető tényről feledkeznek meg, hogy a tanítás tevékenység, és akkor bizony képességekre van szükség. (Milyen eredeti, ugye?) Mostanában a hangsúly az ismereteken van (ismét!), vagyis hallgat a hallgató, majd vizsgázik, amikor felmondja a nagy elméletek kivonatát. A gyakorlás nem az igazi, ha az egyén nem veti bele magát az akcióba, és az ismeretek reprodukálása során mindenki elunja magát. Ám, lásd a kajakozóink! Nem a parton mondják fel jelesre az elméletet, hanem gőzerővel lapátolnak. És győznek!

Bőven van értékes szakirodalmunk, itt most csak egy ajánlott felidézésre: Karácsony Sándor: *Ocsúdó magyarság, Szokásrendszer és pedagógia*. (Deme Tamás előszavával. 2002.) Tehát, hajrá magyar pedagógia!

Csepregi Oszkár nyug. kohómérnök,
a *magyarországi búvárrégészet úttörője*

Kedves Tibor! Hosszas halogatás után én is megszólalok. Vártam a többiek válaszát, de úgy látom, nem e világban élnek.

Válaszom tömören: IGEN! (Mármint utópisztikus vagy.)

Amiket leírtál, azok sajnos mind az ideák világába tartoznak. Mintha egy bölcs görög filozófus szövegét olvastam volna. Abban igazad van, hogy ez az ó „lenne” részben a megoldás (természetesen még néhány legalább ilyen fontos megállapítással kiegészítve, amelyekkel most nem terhellek. Ilyen út nincs. A valóság inkább a Duna deltájához hasonlít. Rettentő kusza, különféle érdekekkel, át nem gondolt ötletekkel és következményekkel átitatva. (Sok szűnyog és kolera, pangó víz, iszap.) Nem csak magyar probléma ez, nézd meg Európát vagy az Egyesült Államokat. Mindenütt próbálkozások, és csak csőd és csőd.

Már ott kezdődik a probléma, hogy az oktatás egységes, megalapozott megoldására való törekvés helyett pártprogramok kérdésévé süllyedt, átgondolatlan, pillanatnyi érdekekre és ötletekre épül az egész rendszer, a pillanatnyi uralkodó elit ideológiai és anyagi érdekeltségétől függően. Egyre inkább az ipari szabványok előírásainak megfelelően szigorú szabályok, közttségek, állandó központi ellenőrzés és annak következményei, pártszempontok érvényesülnek.

Hiányzik a futuroológia komolyan vétele. Látni kellene a jövő következményeit, elvárásait, és az ehhez igazodó oktatás módját, tárgyát, jellegét kellene figyelembe venni. S miután a gyorsuló idő világát éljük, minden változásra a tudomány és azt egyre szorosabban követő ipar, életmód elvárásainak megfelelően az oktatásnak ugyancsak gyorsan kellene reagálnia. Ehhez az iskoláknak megfelelő szabadságot, biztatást, támogatást kell biztosítani. Egy példa: Amikor a világiállítás téma

lett, rögtön létrejött egy kezdeményezés: idegenforgalmi szakiskola két idegen nyelvvél és komoly számítógépes ismeretekkel. A világiállítás elmaradt, de a kezdeményezés országosan elterjedt, és jól képzett középiskolák megfelelő álláslehetőségét és továbbképzési alapjait teremtette meg, ezzel biztosítva egy komoly, országos igény kielégítését és idegenforgalmunk színvonalának emelését. De aztán jött a „kontraszelekció”. Isten se tudja, miért, központilag megszüntették a szakközépiskolai oktatási és képzési formát.

De mondok sikertelen kísérletet is, amikor a társadalom nem ismerte fel a lehetőséget, és az előrevívó kezdeményezés elhalt. Figyelembe véve a vendéglátásban jelentkező vállalkozói kedvet, egy iskola megpróbálta a vendéglátás szakképzését. Ez szakács, felszolgáló és vállalkozói ismereteket kínált a fiataloknak. Óriási lehetőség, messzemenően biztosítva egy leendő vállalkozás szakmai feltételeit. Mindezek ellenére ez a képzési forma megbukott. Az egy-egy szakmát „pincér-szakács” szakmát biztosító iskolák hagyománya nem engedte az új oktatási forma kivirágzását.

Visszatérve javaslataidra, gondold bele a következőkbe. Azal, hogy az állam évtizedek óta anyagilag (ebből következően minőségileg lerohasztotta az oktatást, miként is lehetne azt személyileg és anyagilag az őt megillető színvonalra helyezni? Honnan vennéd el pl. a megfelelő, vonzó anyagi feltételeket? 100 Ft-ból csak 100 Ft-ot lehet elkölteni. Ha többet adsz ki, adósságspirálba kergeted az országot.

*Isten se tudja, miért, központilag
megszüntették a szakközépiskolai
oktatási és képzési formát.*

És a jobb körülmények közé került más területek méltatlankodása, ellenállása buktatná meg a kísérletet. Az ilyen anyagi, pénzelosztási változásba egyéb rétegek nem mennének bele, védve kiváltságos helyzetüket. Tehát, kedves barátom, az ideák kevesek a materiális világ („mindenki annyit ér, amennyije van”) S minden kis anyagi mozgás, javulás egyúttal a társadalom ellenállását növelné, mondván, már megint az oktatást, a pedagógusokat támogatjuk. Az egyéni érdekek kusza szövevénye könnyen legyőzi a közjót, a jövőben való hosszútávú gondolkodást.

Az államháztartás csak lassú lépéseket enged meg, amit az infláció szépen felemészt. Csak nagyon hosszú távon lehet elérni a feltétlenül szükséges célokat. DE EL KELL KEZDENI! Sajnos, hurráoptimizmussal nem megyünk semmire.

Mindezeket figyelembe véve a többi passzus már részletkérdés. Ha érdekel, szívesen elmondom róluk a véleményem. De nemigen lennél kíváncsi rá, mert elrontottam az igaz, tiszta szívből jövő ideáidat. Ezért elnézést kérek. Hidd el, én is szeretnék hinni az általad leírt program megvalósulásában. De amíg ember él a földön és a (pillanatnyi érdekek) uralják a világot, ez így csak utópia. Nem hiszed? Mondjak példát? Gondolj csak a világ politikai és gazdasági vezetőinek magatartására: az ivóvíz probléma, klímaváltozás kezelése, tengerek szennyezése, ózonlyuk stb. Nem fárasztalak tovább. És ne haragudj, ha elrontottam a kedvedet. Tudom, én is azt mondom, hogy hinni kell a pozitív változásban. Hit nélkül nincs jövőnk. A kérdés csak az, miben hiszünk.

VASVÁRI ZOLTÁN

Öt futball festmény

Amikor ezt a cikket írom, még nem lehet tudni, ki lesz a 2018-as futball-világbajnok. Mindenesetre az angoloknak és a franciáknak egyaránt megvan rá az esélyük, hiszen mindketten ott vannak a legjobb négy között. Ráadásul, ha győznek elődöntős ellenfelük, a horvátok és a belgák ellen, akár a fináléban egymás között dönthetik el, ki lesz a bajnok.

De most nem a pályán zajló fociról akarok írni. A foci, mint jól tudjuk, több mint sport, ha ma még egyáltalán sportnak nevezhetjük: társadalmi jelenség, hatalmas közönség- és közösségformáló esemény. A négyévente megrendezett világbajnokságok hatása pedig szinte semmi más sport-, szórakoztatási eseményhez nem mérhető.

A futball természetesen a művészeket is megérinti. Ismeretes például a magyar írók futballimádata, és a fociról írt mélyen filozofikus munkáik. Gondoljunk csak Mándy Ivánra (*A pálya szélén*, 1963), Esterházy Péterre (*Utazás a tizenhatos mélyére*, 2006), Darvasi Lászlóra (*A titokzatos világválogatott*, 2006). Kukorelly Endre maga is focizik, és számos írásában jelenik meg a futball. Rónay György nagy Fradi szurkoló volt, és irodalomtörténész fiát, Lászlót is beoltotta a futball szeretetével. Rónay László *Zöld-fehér legendák* (2012) címmel írta meg szerelmes vallomásait a Fradiról: Kispéter Mihályról, Henni Gézaról, Háray Béláról, a pólós Németh Jánosról, azaz Jamesz „bácsi”-ről, Lakat Károlyról, Cziborról, Kocsis Sándorról.

És kiváló focis filmek is készültek nálunk: Makk Károly: *Mese a 12 találatról*, 1956; Keleti Márton: *A csodacsatár*, 1957; Fábri Zoltán: *Két félidő a pokolban*, 1961; Sándor Pál: *Régi idők focija*, 1973, Mándy kisregényéből. A John Huston rendezte *Menekülés a győzelembe* (1981) című filmet szintén Magyarországon forgatták Pelével, Bobby Moore-ral, Osvaldo Ardiles-szel, Paul van Himsttal, Deynával és Egervári Sándorral, mint a német csapat edzőjével. „A filmet az akkori MTK pályán forgat-

ták. Az MTK játékosok közül választották ki a szereplőket, akik kicsit »svábos alkatúak« voltak, mi pedig a német válogatott játékosait alakítottuk. Szenzációs élmény volt Pelével, Bobby Moore-ral, Ardiles-szel együtt tölteni az időt, akik nagyon barátságos, kedves, igazi sportemberek” – emlékezett 2013-ban Egervári Sándor a film forgatására.

Érdekes viszont, hogy a képzőművészeket, festőket talán kevésbé izgatta a foci, legalábbis alig találtam futball jelene- tet ábrázoló műveket. A Magyar Olimpiai és Sportmúzeum honlapján néhány kisméretű focista szobor látható.

A manchesteri National Football Museum viszont őriz néhány figyelemre méltó futballfestményt.

Mielőtt azonban a gyűjtemény öt, izgalmas darabját bemutatom, egy rövid futballtörténelem a kezdetektől a hivatalos labdarúgó sport angliai megalakulásáig.

A labda rúgásával kapcsolatos játékokat a történelem során számos országban játszották. A FIFA szerint „nagyon kezdetleges volt a játéknak az a szakasza, amit Kínában gyakoroltak az i. e. 2. és az i. e. 3. évezredben (a játék neve *cuju* volt)”. Kínában, a népes- ség körében elterjedt kultikus jellegű labdajáték a *tsu-küh* („rúgni-labda”) volt. Közép-Mexikóban az olmékok a *tlacstli* labdajátékot művelték egy tömör kaucsuklabdával. Az ókori Róma játéka, a *harpastum*, egy rögbiféle játék volt, leginkább ez lehet a labdarúgás távoli elődje. A római légiók hódító út- jukra magukkal vitték a szőrrel bélelt felfújt hólyagot, a bőr- labdát. A labdajátékok számos variációját játszották a közép- kori Európában, melynek különböző területein a szabályok nagymértékben eltérőek voltak. 1400 körül Firenzében a *calcio* labdajátékot játszották előírt szabályok mellett, rögzített mé- retű játéktéren.

A modern szabályok alapjait a 19. század közepén akkor fektették le, amikor különválasztották a rögbit és a futballt.

A *Cambridge-i Szabályokat* 1848-ban foglalták írásba a Camb- ridge-i Egyetemen, ahol részletesen kidolgozták a későbbi rendszert. A *Cambridge-i Szabályokat* a Trinity Collegeban írták le, ahol találkozott egymással az Eton, a Harrow, a Rugby, a Winchester és a Shrewsbury iskola képviselője. Ez nem volt általánosan elfogadott. Az 1850-es évek alatt sok klub nem állt kapcsolatban az iskolákkal és egyetemekkel, így külön- féle formáit játszották a labdarúgásnak. Közülük néhány saját szabállyal állt elő, a legnevezetesebb a Sheffield Football Club – *Sheffieldi szabályok* néven vált ismertté kódexük. Klub- jukat korábbi középszkolai tanulók alapították 1857. október 24-én, akik első meccsüket 1860. december 20-án játszották. 1862-ben John Charles Thring a Uppingham Schoolból meg- alkotta azt a befolyásos szabálykönyvet, amelyet a legtöbb csapat elismert.

Ezek a folyamatos próbálkozások hozzájárultak a The Football Association (The FA vagy Angol Labdarúgó-szövet- ség) 1863-as létrehozásához, amelynek az első gyűlése 1863. október 26. reggelén volt a Freemason’s Tavern-en, a Great Queen Streeten, Londonban.

Futball – Thomas Webster festménye

Anglia, Skócia, Wales és Írország Labdarúgó-szövetsége 1885-ben megalakítja az International Football Association Boardot, amely egyedül jogosult a szabályok módosítására és a velük kapcsolatos döntések meghozatalára.

Az első klubok még meg sem alakultak, de a gyerekek már a 19. század első felében is bőszen „fociztak”, bár ez a játék talán még jobban hasonlított a Firenzében játszott *calcio*hoz. Erről tanúskodik Thomas Webster 1839-ben készült kisméretű olajképe, amely a mezőn futballozó kisfiúkat örökítette meg. Webster számos képen festette meg a 19. század Angliája gyermekeinek életét, mindennapjait, szórakozásait, játékeit. A futball izgathatta a fantáziáját, mert az 1839-ben ábrázolt jelenetet 1870-ben újra megfestette, immár egy nagyméretű képen.

A 20. században aztán a futball az első számú sportággá és népszerűségi csúcspontjává vált, és modernkori őshazájából, Angliából világhódító útjára indult. Ma már nincs olyan földrész és ország, ahol ne játszanák ezt a sportot.

Egy Elford nevű angol amatőr festő képe arról tanúskodik, hogy a század '20-as éveiben már tízezrek népszerűsége a

labdarúgó mérkőzések látogatása. Az amatőr festő műve minden kis esetlensége ellenére kiválóan adja vissza a '20-as évek angol futballmérkőzéseinek légkörét. Elford minden bizonyítással portsmouth-i lehetett és az 1898-ban alapított Portsmouth F. C. szurkolója. Festményén a klub Fratton parki pályáját örökítette meg egy 1924. évi meccsel. Az 1899-ben épült stadiont szeretetteljesen The Old Girl-ként ismerik a Portsmouth támogatói. A kék-fehérben játszó csapat éppen gólt szerez. A kék-fehér a Portsmouth színei. A csapat az 1924–25-ös idényben az angol másodosztályban játszott és a negyedik helyen végzett, többek között az ötödik Chelsea előtt. A másodosztályt a Leicester nyerte a Manchester United előtt, ők ketten jutottak fel az első osztályba. A Manchester színei a piros-fehér, a képen ábrázolt meccs tehát akár egy Portsmouth–Manchester United rangadó is lehetett.

És még két kép az '50-es évekből, egy angol és egy francia művésztlől. Cecil Beaton és Paul Ondue festményének egyaránt a kapusok a hősei. A kapus, aki csodálatos robinzonáddal hártja a csatár lövését, és a francia festőművész vízfestménye a kapusról, aki tizenegyest próbál hártani.

BOTZ DOMONKOS

Gyöngy a sárban

– Apa, apa, kincset találtam! – lelkesedett a hétéves Zolika, és csenevész lábcsakái már vitték volna az éjjeliszekrényéhez, hogy kicsomagolja azt a féltve őrzött, rongyba rejtett titkot, ám kezdeti lelkesedését apja szavai lehűtötték.

– Jó, majd ha hazaértem, elmondod vagy megmutatod – mondta, és azzal hátat fordítva mindennek, elindult a kocsnába a szokásos esti fröccsét meginni, mert csak ott esett jól neki.

A söntésbe belépve egyenesen a pulthoz ment, két nagyfröccsöt rendelt, és már onnan harsogta barátjának a jó hírt, talán csak hogy mások is meghallják. – Lalika, ...Lalika, kincset talált a fiam!

Lalika arcára ekkorra már kiült a sokadik fröccs utáni köd, réveteg tekintettel bámult bele a semmibe. Az ötvenes évekből származó kék svájcisapkáját szokása szerint mélyen a homlokába húzta, ettől kicsit vitorlába álltak a fülei, és komikus külsőt kölcsönöztek neki. – Hallottam ám, amit mondtál, már a kincsről. Aztán miféle dolog az, sokat ér-e, vagy csak valami kacat? – kérdezte kíváncsi tekintettel, miközben tágra meredt, vérágas szeméi felett megsokasodtak a ráncok, mozgásba lendültek a mitesszerek, a szénportól eltömődött pórusok.

– Ki tudja, még magam sem láttam.

– Nem is láttad? Akkor meg honnan tudod, hogy kincs? – dűnnyögte.

– A fiam mondta. Mindig is kincsek után kutatott. Azt hiszem, most tényleg talált valamit, mert nagyon fel volt villanyozva.

– Lehet, hogy egy korsónyi aranypénzt, esetleg valami drágakövekkel kirakott ékszeret talált? Vagy mi más lehetne? És

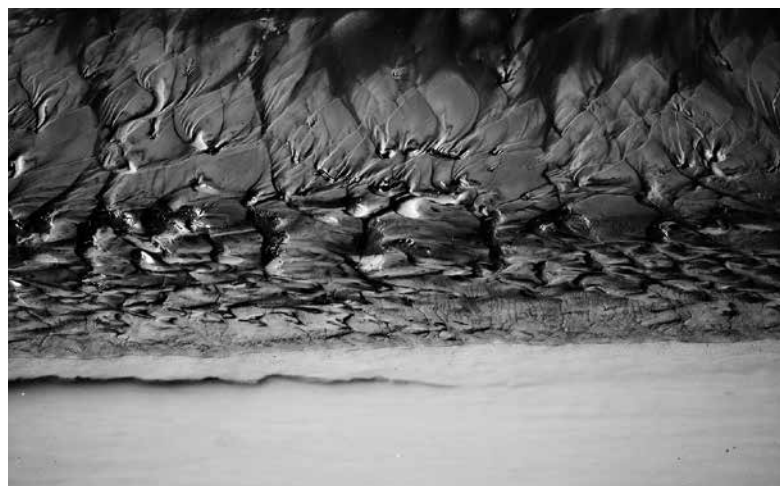
ha így lenne, akkor máris gazdagok vagyunk! – kiáltott fel Lalika.

A királyi többes nem került el Jóska figyelmét. – Mi az, hogy vagyunk? Az a fiamé, ő találta.

A hallottak felkeltették a szomszédos asztalnál ülők érdeklődését is.

– Te, Jóska, csak komolyabban kellene ezt venni! Ki tudja, mit találhatott a fiad – fordult hozzá falubélije, a hentes. – Mert még az is lehet, hogy be kellene szolgáltatni azt a valamit.

Az elhangzott mondat nem volt Jóska ínyére való, bosszantotta is, és már megbánta a közlékenységét, de már nem volt visszaút. Ezek után a korábbi érdektelenség helyét kezdte átvenni a kíváncsiság.

Más vidék – Ország László fotója

– Már igazán nem akarok tolnakodni, de mi lenne, ha megnéznénk azt a valamit, aztán eldöntjük, mit lehetne kezdeni vele – folytatta eszmefuttatását a hentes.

– Rendben – vágta rá Jóska megadóan, bár nem igazán értette, miért ők akarják eldönteni, hogy mi legyen a kincssel. – Menjünk, nézzük meg. A vendégeim vagytok egy páleszre.

Aztán szedelőzködni kezdtek a népek, és lassan megindult az asztaltársaság a szakadó esőben. A falu főutcája melletti vízelvezetőben sötétlen hömpölygött a víz, melynek felszínén időnként meg-megcsillant a betonoszlopokra szerelt lámpák sárgás fénye.

A házra ekkorra már rátelepedett a csend, a kihűlt, fatüzeletes konyhai sparhelten még ott volt az ebéd maradékát tartalmazó lábos.

– Na, Zolika, hozd ide azt a „kincset” – mondta az apja, de hanghordozása és arckifejezése semmi érzelmet nem tükrözött, és ez nem került el a gyerek figyelmét.

Közben a kocsmá törzsközönsége már ott szorongott a párányi konyhában, a viaszosvászonnal borított ebédlőasztal körül. A konyhát betöltötte az ivó teljes italkészletének bűzös kipárolgása.

A gyerek óvatos mozdulattal, izgalomtól kipirosodott arccal bontotta ki a csomagot...

Zolika visszatért, kezében egy fehér vászonba csomagolt valamivel. Elhalt a zsongás, és minden szempár a kis tasakra szegeződött. A gyerek óvatos mozdulattal, izgalomtól kipirosodott arccal bontotta ki a csomagot, melynek közepén egy kissé lapos, gyermektenyer méretű, időnként szivárványszínekben játszó kagyló mutatta meg magát, közepén egy félborsónyi kitüremkedéssel.

– Igazgyöngy – mondta Zolika komoly arccal és korosztályára jellemző áhítattal, miközben megpróbálta leolvasni az emberek arcáról a hatást.

– Bolond vagy te, gyerek, ez nem igazgyöngy, csak egy ócska kagylódarab. Nem szégyelled magad? Ezért bolondítottál ide minket? Aztán hol találtad? – dörrent rá az apja.

– A folyó sodorta a partra.

– A folyó. Elment az eszed! Hülyét csináltál mindenkiből.

Az asztal körül álló emberek arca láthatóan csalódást tükrözött.

Zolika apja tenyerébe vette a „kincset”, egy darabig szenvtelen közönnel nézte, aztán, ki tudja miért, egy indulatos mozdulattal a konyhaablakon át kihajította az udvarra.

– Menj, szólj anyádnak, hozzon egy üveg pálinkát, te meg eridj, fekjüdj le, ma már nem akarlak látni!

Zolika némán figyelte a számára durva és semmivel sem magyarázható mozdulatot, miközben apja szavai nem jutottak el a füléhez. Sápadt arcocskája nem árult el érzelmeket. Az ablakhoz lépett, és csak nézte, amint a még mindig szakadó esőtől egyre jobban dagadó sárban lassan kezd alámerülni féltve őrzött kincse, a gyöngye, és vele együtt talán, immár visszavonhatatlanul, valami más is.

Meghívó

Tizenhat éves a Búvópatak

A *Búvópatak* című polgári, kulturális és társadalmi folyóirat munkatársai tisztelettel meghívják Önt, kedves családját és ismerőseit az Együd Árpád Kulturális Központban (*Kaposvár, Nagy Imre tér 2.*) 2018. augusztus 29-dikén (szerdán) 18 órakor kezdődő zenés irodalmi estre és baráti beszélgetésre.

Köszöntőt mond: SÁNDOR JÁNOS kétszeres Jászai-díjas színházi rendező, szakíró, Érdemes Művész

Vendégeink: CSERNA CSABA mérnök, előadóművész, a Magyar Kultúra Lovagja; DEBRECZENI TIBOR Radnóti-díjas előadóművész, a Károli Egyetem nyugdíjas főiskolai tanára; OBERFRANK PÁL Jászai-díjas színművész, a Veszprémi Petőfi Színház igazgatója

KAISER LÁSZLÓ Kassák-díjas költő, a Hungarovox Kiadó vezetője bemutatja FARKAS JUDIT két legújabb könyvét.

Közreműködik: a Z-GENERÁCIÓ (György-Horváth Zente (12 éves) – hegedű; György-Horváth Anna (13 éves) – harmonika; György-Horváth Ilona (9 éves) – ének; Patak Pál (14 éves) – citera, ukulele, ütőhangszerek – Magyary Timót (14 éves) – szaxofon (Virtuózok 2017 közönségdíjasa) – Nagy Bálint (12 éves) – nagybőgő, citera).

Az est házigazdája: CSERNÁK ÁRPÁD Petőfi Sándor Sajtószabadság díjas író, színművész, a Búvópatak főszerkesztője.

A *Búvópatak* tizenhatodik születésnapja alkalmából rendezett Búvópatak-esten adjuk át a 2018. évi PAPP ÁRPÁD BÚVÓPATAK-DÍJAT.

Vendégeink könyvei, a *Búvópatak* legújabb száma és a Búvópatak könyvek és füzetek a helyszínen megvásárolhatók.

A belépés díjtalan, azonban a lap továbbélésének támogatására a Búvópatak Alapítvány önkéntes adományokat köszönettel elfogad.

További információ: a 82/310 656-os telefonszámon.

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Tamásné Horváth Katalin

Munkatársak: Lukács János, Németh István Péter,

†Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2018. augusztus

Sokszorosítás sorszáma: 8/2018.

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

Monterosso – Ország László fotója

Kapható az újságárusoknál

A *Búvópatakot* 2018-ban ismét keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

